

28 NİSAN 1998 TARİHLİ

**MAİ (Çok Taraflı Yatırım)
ANLAŞMASI**

**ORJİNAL MÜZAKERE
METNİNİN TAM ÇEVİRİSİ
VE YORUMU**

Türkçe'ye Çeviren

GAYE YILMAZ

Ekonomist

DİSK ve Birleşik Metal İşçileri Sendikası Uluslar arası İlişkiler Uzmanı

Türkiye MAİ ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu Sözcüsü

Kitaptaki Yorumlar

LORRY WALLACH

Harward Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler Hukuku Doçenti

Dünya MAİ Karşıtları Koalisyonundan PUBLIC CITİZEN Grubu yöneticisi

Önsöz

“Birbirimizi sevmek zorunda değiliz, ama ...” diye başlayan ve karşılıklı çıkarların en üst düzeye çıkarılması için geçici uzlaşmaları hedefleyen, zoraki birlik ve beraberliği anlatan cümleler vardır. Oysa basit bir beyin jimnastiği ile zaman, zaman söylemlerimizin ve iddialarımızın ne kadar anlamsız ve boş olduğu ayırırına varabiliriz. Farklı ideolojilere, sosyal ve politik görüşlere, farklı dinlere ve inanışlara sahip, farklı ırklara, etnik kökenlere mensup veya farklı cinslerde (kadın-erkek) olabiliriz. Ortak paydamızı ve birincil kimliğimizi oluşturan öge “insan” olmaktır. İşte bu en temel ortak paydadan yola çıkarak, tüm insanların, yeryüzü ölçeğinde eşit haklara sahip olduğu gerçeğini reddeden, etnik, dini ya da cinsiyet farklılıklarını öne çıkararak insanoğlunun varoluş nedenini, neredeyse sadece “sömürenler ve sömürülenler” olarak açıklayan, “bilimin sadece insanlığın ortak gelişimi için varolması gerektiği” gerçeğini yadsıyarak, bilimsel bilgiyi elinde bulunduran azınlıkların, geride kalan çoğunluk üzerinde tahakküm kurmasını meşru ilan eden, yeryüzündeki tüm kaynakların sadece ekonomik kudrete sahip olanlarca ve yine sadece bu zümrenin çıkarları için, çoğunluğun ise ezilip, yoksullaşması ve her geçen gün biraz daha fazla bağımlı hale getirilmesi için kullanılmasını savunan anlayış “kapitalist” sistemin bizzat kendisidir.

Kuşkusuz bu sistem, en temel ortak paydayı oluşturanlar arasında kin, nefret, kıskançlık, rekabet, düşmanlık tohumlarını yeşerterek, azınlığın çoğunluğu yönetmesini kolaylaştırmanın tüm yollarını deneyecek, iktidarını devam ettirmek ve hatta gücünü daha da arttırmak isteyecektir. Burada asıl önemli olan ise, yöneten azınlık ile yönetilen çoğunluğun kimler olduğunun bilinmesi ve tüm insanlığın ortak değerlerine sahip çıkılarak, bu değerlerin hakça bölüşümünün sağlanmasıdır. Bu perspektif ortaklaştırıldığında ise ekonomik addedilen ve paraya endekslenen kıymetler (ürün, mal, hizmet ve hatta sanat, eğitim, sağlık, beslenme) ile ilgili tüm stratejik, politik kararlarda artık, bu ürünü elinde bulunduranın ekonomik gücü ve karlılığına bakılmaktan vazgeçilmek zorundadır. Sözgelimi, belli bir coğrafyada yaşayan insanların herhangi bir meta’yı “daha ucuza” edinmesi değil, bu “daha ucuz” maliyetin bedelinin kim veya ne (Başka bir toplum? Doğa ve ekolojik denge ?)tarafından ödendiğinin sorgulanması gerekir. Çünkü aksi taktirde, tıpkı bugün olduğu gibi, hegemonik ve ekonomik güç adına insanlığın yok edilişine seyirci kalınabilir, hatta haklı görülebilir ve bu mantığın bir gün bizi de yok edebileceği gözden kaçırılabilir.

Dünya ekonomisinde yaşanmakta olan küreselleşme ve bölgeselleşme eğilimleri de bu perspektiften ele alındığında sömürü, eşitsizlik ve adaletsizliği şiddetlendiren çeşitli oluşumların varlığı dikkat çekiyor. Bu oluşumların dışında kalmaya yönelik çabaların, belli tehditler kullanılarak etkisiz kılınmasının yanında, oluşumlara dahil olmanın bedelinin de çok ağır olduğu görülebiliyor. Küreselleşme olgusunun destekçilerinin en önemli argümanı toplumun çok dar bir kesitinin yaşam standartlarındaki yükseliş. Ancak bu görece ve kısmi gelişmenin bedelinin ne olduğu ve kimler tarafından, nasıl ödendiği hiçbir şekilde tartışılmıyor. Rekabetin olmadığı, eşit bir dünyada adına bölgesel konsorsiyum denilen bu güç odaklarına hiç gerek olmadığı ise akıllara bile gelmiyor. Tarım ürünlerini bile birer Borsa değerine haline getirip, bu hayati ürünler üzerinde küresel kumarlar oynanmasını ve daha önemlisi tüm insanlığın yaşamı için şart olan bu ürünlerin fiyatlarının dünya tekellerince belirlenebilmesini sağlayan bu anlayış, eğitime ve sağlığa bile birer ticari sektör gibi yaklaşarak “öğrenci ve hasta”yı müşterileştirirken, öğretmeni ve doktoru da tüccarlaştırıyor. “Bunda ne sakınca var” diye düşünenler de çıkacaktır kuşkusuz. Ancak parası olmadığı için ölüme terk edilmek veya aynı gerekçe ile en temel insan haklarından olan eğitim hakkından mahrum edilmek ya da “parana göre eğitim, paran kadar sağlık hizmeti alırsın” anlayışını kabul etmek ve savunabilmek mümkün değildir. İşte kapitalist Sistem en sivri uçlarını törpüleyerek ve sistemi tüm toplumlara benimsetmek amacı ile bir dönem uygulamış olduğu “Sosyal Devlet” anlayışını bugün geldiği aşamada terk ediyor ve daha önce törpülenmesine göz yumduğu bu sivri yönlerini, zor kullanmayı da gündemine alarak geri istiyor ve son planlarını yaşama geçirmeyi hedefliyor.

Bu noktada karşımıza Çok Taraflı Yatırım Anlaşmaları (MAİ v.b.) ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (NAFTA, FTAA)nın çıktığını görüyoruz. MAİ'nin dünya halkları için ayrı bir önemi olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu anlaşmaya kadar geçen süreçte imzalanan ve aslında her biri ile MAİ'nin alt yapısını oluşturması amaçlanan yatırım ve Serbest Ticaret anlaşmaları dünya halklarının pek ilgisini çekmemiş ve sadece akademik camia tarafından tartışılan entelektüel konular olarak kalmanın ötesine geçememişti. MAİ ise kendisi ile birlikte tüm eski anlaşmaların dünya halkları tarafından masaya yatırılmasına, kuzey-güney halkları dayanışmasının tesis edilmesine, küresel sermayenin maskesinin düşürülmesine neden olan bir anlaşma taslağı kimliğini kazanmıştır. MAİ anlaşmasının gerek hazırlık sürecinde, gerekse OECD'den WTO'ne aktarılması sırasında ICC(Uluslararası Ticaret Odası), UNİCE(Avrupa

İşverenler Sendikası), IMF(Uluslar arası Para Fonu), Avrupa Komisyonu gibi ulus ötesileşmiş sermaye örgütleri ile Dünya Devi niteliği kazanmış Şirketlerin (Procter&Gamble, ITT, GM, GE, Mercedes, Shell,) OECD, WTO ve kendi ulusal hükümetleri nezdinde buldukları girişimler dünya kamu oyu tarafından öğrenilmiş, hatta Hükümetler, işveren gruplarından bu yıl sonu ABD'nin Seattle Şehrinde yapılacak WTO Bakanlar Konferansında görüşülmesini arzu ettikleri konuları belirleyip, kendilerine Temmuz-1999 sonuna kadar bildirmelerini bile istemişlerdir. Durum böyle iken, Merkez yada Çevre Ulus Devlet kavramlarının veya entelektüel çevrelerde hala ulus devletlerin emperyalizmi mi, yoksa ulus ötesi şirketlerin emperyalizmi mi tartışmasını sürdürmek ve bunu anlamak için hala yeterli bilgiye sahip olunmadığını düşünmek sadece zaman kaybı olacaktır.

Inancım o ki, bu kitapta yer alan, 28 Nisan 1998 tarihli Orijinal MAİ Anlaşması Müzakere metninin Türkçe çevirisini okuduğunuzda kendinize, "tüm bu dayatmaların hangi sermaye grubunun yararına olduğu" sorusunu sorduğunuzda siz de emperyalizmin net cevabını ve Ulus Devletlerin nasıl bir yapılanmaya kavuşturulmak istendiğini bulacaksınız.

Son dönemlerde ve özellikle de Güney Asya krizinin dünyaya yansımalarının ardından "İşçi ile işverenin aynı gemide olduğu", bir işyerinin iflas etmesi halinde sadece işverenin değil, çalışan işçilerin de zarar göreceği yönünde giderek yaygınlaştırılan söylemler, MAİ benzeri anlaşmaların işçiler ve sendikalarına kabul ettirilmesi amacı ile de kullanılabilir. İşsizlik, ulus devletlerin "gereksiz" kısıtlama ve uygulamalarına bağlanarak, söz konusu anlaşmanın dünyayı krizlerden kurtaracağı, işsizliği azaltacağı ve ekonomilere istikrar kazandıracığı iddia ediliyor. Oysa bu kitap okunduğunda, işçi ile işverenin aynı gemide olduğu bir an için kabul edilse bile, bu anlaşma ile işçilerin ve yoksulların ebediyen geminin makine dairesinde kazana kömür atmaya mahkum edildiği, hatta bundan böyle sadece temiz hava alabilmek amacı ile bile olsa güverteye çıkmalarının yasaklandığı görülüyor. Ve bu düzenin hazırlayıcıları geminin kral dairesinde, üstelik kendi içlerinde son derece örgütlü olarak geminin yönünü tek başlarına belirlemektedirler. Gemi her hangi bir nedenle batma tehlikesi içersine girdiğinde ise, hiç kuşku yok ki kurtarma botları ile gemiyi terk edenler de bu grubun mensupları olacaklardır. Onlar, sadece lüks gemilerini kaybederken, kazan dairesindeki işçiler ve tüm yoksul halk yaşamlarını kaybedeceklerdir.

MAİ ve Küreselleşme Karşısı çalışmalar yapmak, ülkemiz ve dünyadaki gelişmeleri yakından izlemek ve sonuçlarını toplumun geniş kesimlerine aktarma amacı ile oluşturduğumuz Çalışma Grubumuz bu kitapla, kuşkusuz emperyalizme cevap aramayı yada emperyalizmi yeniden

tanımlamayı hedeflememiştir. Asıl amaç, bu topraklarda yaşayan her insanı ve özellikle kendini İnsan, Doğa ve Emek haklarını savunan yada Vatandaş, Demokrat ve Sosyal Demokrat olarak tanımlayan Milletvekillerinin ve Devlet, Hükümet ve Bürokrasinin karar mekanizmalarındaki yetkililerinin bu yayından sonra **“Anlaşmayı yeterince bilmiyordum”** mazereti arkasına saklanmalarına ve bu anlaşmayı çarpıtıp, farklı biçimde anlatarak toplumu ve kendilerini yanıltmalarına engel olmak ve onları göreve davet etmektir.

MAİ Anlaşmasının hazırlayıcıları bu yılın 30 Kasım-3 Aralık tarihleri arasında ABD'nin SEATTLE Şehrinde yapılacak WTO Bakanlar toplantısında MİLLENNIUM ROUND adını verdikleri yeni bir Round sürecinde (*öngörülen süre 3 yıl-2002 sonu*) sonuçlandırmak ve Tarımın, Hizmetlerin (*Sağlık, Eğitim, Bankacılık, Sigortacılık, v.b.*) Liberalizasyonunu, Serbest Orman Kesimi Anlaşmasını (*Free Logging Agreement*), Yatırımlar adı altında MAİ Anlaşmasını (*Bu kitaptaki anlaşma metnini noktası ve virgülünü bile büyük ihtimalle değiştirmeden*) ve benzeri 8-9 anlaşmayı bir arada imzalatmayı hedeflemektedirler.

Bu kitapta yer alan **“28 Nisan 1998 tarihli Orijinal MAİ Anlaşması Müzakere metni”** henüz imzalanmadan ve kapsamının büyüklüğü düşünüldüğünde belki ilk kez Türkçe çevirisi yapılan bir uluslararası anlaşma niteliğindedir. Bu anlaşma metni, dünyanın bundan sonraki tüm canlı-cansız, emek-sermaye, yurttaş-devlet, v.b. ilişkilerinde ve yaşamımızda belirleyici bir rol oynayacak yada belirleyici bir başvuru kaynağı gibi sunulacaktır.

Saygılarımla,

GAYE YILMAZ

Önümüzdeki 1000 yılın Anayasası

“Eğer gelişmekte olan dünyanın çıkarları doğrultusunda uluslararası bir hukuk sisteminin en önemli parçası nedir diye soracak olursanız, bunun tek bir cevabı vardır: Yabancı yatırımların tek bir elden yönetilmesini sağlayacak kapsamlı bir yatırım anlaşması.”
Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Genel Sekreteri Maria CATTAUİ

Nasıl ki ticari sermaye birikimine sahip Museviler’in İspanya’dan kovulduğu, yeni kıta arayışlarıyla birlikte Avrupa’nın kıymetli maden akımına uğradığı 500 yıl öncesi hatırlandığında kapitalizmin oluşumunu algılamak kolaylaşıyorsa.....

Son çeyrekte iletişim teknolojisindeki hızlı gelişimle birlikte bilgi, işlem ve haberleşmenin yaygınlaşarak ucuzlamasının ardında sermayenin krizine çözüm yaratmak olduğunu hatırladığımızda da kapitalizmin geleceğini öngörmek kolaylaşmaktadır. Özellikle de Uruguay Roundu’nun sonucunda kurulan Dünya Ticaret Örgütü (WTO)’nun içerdiği Anlaşmalar ve Yapısal Reform adı altındaki uyum programları izlendiğinde!

Hatırlanacağı gibi, ekonomi tarihinin “en uzun süren, en çok ülkenin katıldığı ve en kapsamlı uluslararası pazarlık” olan Uruguay Roundu’nun hukuki sistemini oluşturan temel anlaşmalar ile mal, hizmet ve fikri mülkiyet hakları “Çok Taraflı Anlaşmalar” başlığı altında düzenlenmiştir. İmzalanan anlaşmaların hepsi de 1995’de OECD tarafından çalışmaları başlatılan “Çok Taraflı Yatırım Anlaşması” (MAI) ve benzeri bir anlaşmanın temellerini oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, 2’nci 1000 yılın ilk yarısı biterken yaşananlar nasıl kapitalist sistemin ekonomi ve hukukunun temellerini oluşturduysa son yarısı biterken tanık olduklarımız da önümüzdeki 1000 yıla şimdiden ayna tutmaktadır. WTO’nun komisyon raporlarına göre bu anlaşmalar:

“...bizlere esnekliğe, kuralsızlığa dayalı, ülkeden ülkeye ve aşağıdan yukarıya bir anlayışla düzenlenen yatırım anlaşmalarının olağanüstü etkili olabileceğini kanıtlamıştır.”

Sermaye krizine küreselleşerek çözüm ararken....

Hatırlanacağı gibi, kapitalist sistem 2’nci 1000 yılın son yüzyılına krizle adım atmış; 1914’teki I. Paylaşım Savaşı krizin aşılmasında etkili olamamıştı. Kriz 1920’de Tokyo Borsası’nın düşmesiyle başlayıp 1929 Büyük Dünya Bunalımı’yla tırmanmış, II. Paylaşım Savaşı’nda panzehirini

bulmuştu. Zaten, savaşın hemen ardından kurulan Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) benzeri bir krizle karşılaşılması halinde sermayenin garanti altına alınması ve krizin dış borç kredileri yoluyla az gelişmiş ülkelere transferi amaçlanmıştır.

Ne var ki, 1960'ların ortalarından itibaren verimlilikle birlikte karların artış hızı da gerilemeye, sermaye birikimi daralmaya başlamıştır. Keynezyen teorinin sermaye birikimi yetersizliği sorununu çözmekte yetersiz kalması kriz sürecinden sadece pazarların genişletilmesi yoluyla çıkılamayacağı göstermiştir. Krizin çekirdeğinde sermaye birikimi yetersizliği yattığından aşılması sermayenin özgürleşmesini; yani en çabuk ve en kolay nemalanacağı alana girip çıkabilme olanaklarının yaratılmasını; yani küreselleşmesini gündeme getirmiştir.

Daha açık bir ifadeyle, sermayenin girdiği ülkede üretimden pazarlamaya kadar mülkiyet edinme de dahil olmak üzere hiçbir sınırlama ve denetimle karşılaşmamasını sağlayacak kuramsal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Zaten Uruguay Roundu'nun hukuki sistemini oluşturan anlaşmaların başında gelen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT 1994)'nin temel ilkeleriyle MAI'nin eksenini benzer ilkelerin oluşturması da aynı nedenledir. Yani, GATT ile uluslararası mal ve hizmet ticaretindeki sınırlar kaldırılırken MAI ile de yatırım ve üretim cephesi düzenlenmektedir.

GATT'ın temel ilkelerine göre:

* Ülkeler ulusal sanayilerini dış rekabete karşı korumaları (Yerli Endüstrinin Tarifelerle Korunması) kabul edilmekle birlikte bunun "düşük düzeydeki gümrük tarifeleriyle yapılması kararlaştırılmış", birkaç istisna dışında miktar kısıtlamasına gidilmesi yasaklanmıştır.

* Ülkeler yerli sanayilerini korumak amacıyla uyguladıkları tarifeleri (Tarife Taahhütleri) tekrar yükseltmemek üzere indirmek ve kaldırmak zorundadır.

* Ülkeler arasında ithal ve/veya ihraç edilen malların tabi olduğu gümrük tarifelerindeki farklılıklar ortadan kaldırılarak (En Çok Kayrılan Ülke Kaydı) farklı ülke menşeli arasında ayırıcılık yapılması yasaklanmaktadır.

* İthal edilmiş ürünlerle bunlara eş yerli ürünler arasında ülke içi vergiler ve kuralların uygulanmasında (Ulusal Muamele İlkesi) ayırıcılık yapılması yasaklanmaktadır.

Yukarıda yer alan ilkelerden de anlaşılacağı gibi Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nun bir parçası olan GATT anlaşmaları doğrultusunda sadece yerli ürünlerin yabancı ürünler karşısındaki rekabet

gücü ve pazar payı kaybolmamakta; ithalat üzerinden alınan vergiler kaldırıldığından devletin gelir kaynakları da olumsuz etkilenmektedir.

Çok taraflı yatırımların anayasası niteliğindeki MAI metninin eksenini oluşturan ilkeler ise çok uluslu, az uluslu ve de ulusötesi sermayenin GATT'la kazandığı ticari üstünlüğe ekonominin bütününe kapsayacak bir yapı kazandırmaktadır. Böylelikle kapitalizm, sermaye birikimi yetersizliğinden kaynaklanan krizinden çıkarken üretimden pazarlara, ulus devletin işlevlerine kadar emperyalizmin bir üst aşamasına geçmektedir.

Emperyalizmin Yeni Basamağı: MAI

Kapitalist sistemin sorunu sermaye birikimi yetersizliğinden kaynaklandığından çözüm, yani karların maksimize edilmesi doğal kaynakların maliyetinin sıfır, emeğin maliyetinin düşük tutulmasına bağlıdır. Bu tür bir çözüm yolu sermayenin hiçbir yasal engelle karşılaşmamasına yani devletin müdahaleci ve koruyucu kimliğinden çıkmasına ekonomik düzenlemedeki yerini piyasa mekanizmasına bırakmasına bağlıdır. Başka bir deyişle, devlet:

* üretim ve fiyat mekanizmasındaki belirleyiciliğinden;

* yerli sermayeyi çeşitli teşviklerle yabancı sermayeye karşı korumaktan;

* ülke kalkınmasına pozitif katkı sağlaması için firmalara üretimin belli bir bölümünü ihraç etmekten;

* yabancı sermaye girişini kontrol etmek için sermayenin üretime geçeceği sektörleri belirlemekten;

* sosyal sigorta ve güvenlik sistemini belirlemekten;

vazgeçmektedir.

Böylelikle, devlet toplum için zorunlu mal ve hizmetler de dahil olmak üzere, üretim ve fiyatlandırılmasından çekilmekte gelir dağılımını düzenleme işlevini fiyat mekanizmasına bırakmaktadır. Fiyat, üretimde kullanılan hammadde ve aramalıdan emek faktörüne kadar belirleyici etken haline dönüşmektedir. Sermayenin hedefi karların artış hızının yükseltilmesi olduğundan fiyat doğal kaynakların kullanımında da temel belirleyici olmakta; madenlerden enerji kaynaklarına kadar ülkenin doğal kaynakları en düşük, hatta sıfır maliyetle kullanıma açılmaktadır. Emek ile üretim arasındaki bağ kopartılarak emeğin sınıfsal niteliği değiştirilmekte; çalışma standartları çok uluslu ve ulusötesi firmaların önceliklerine göre oluşturulmaktadır.

Özellikle MAI, uluslararası sermayenin girdiği ülkede üretimden pazarlamaya kadar mülkiyet edinme de dahil olmak üzere hiçbir sınırlama

ve denetimle karşılaşmadan yeralabilmesi için hükümetlerin ortak paydada uzlaştığı yasal bir düzenlemedir.

MAI'nin Siyasi Düzeni ve Gelecek 1000 Yıllık Hukuku:

Sermayenin rahatça nemalanacağı ortamın yaratılması, öncelikle ulus devletin varlığına ve de gücüne bağlıdır. İlk bakışta küreselleşmeye karşıymış gibi görünen bu durumu uluslararası sermayenin çıkarlarının korunması şeklinde değerlendirildiğinde dışlilerin birbirine oturduğu görülecektir.

Zaten MAI metninin eksenini oluşturan temel ilkeler de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Üretimden finansa kadar tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan bu ilkelere:

Ulusal Muamele İlkesi'ne göre: Anlaşmaya taraf olan ülkeler, anlaşmaya taraf olan diğer ülkenin yatırımcılarına ve onların yatırımlarına kuruluş, işleyiş, genişleme, yönetim, kullanım, uygulama ve satış veya yatırımların diğer kullanımları sırasında kendi ülkesindekilere uyguladığından daha az avantajlı bir muamele uygulayamayacaktır.

En Çok Kayrılan Ülke İlkesi'ne göre ise: Anlaşmaya taraf olan her bir ülke, başka bir anlaşma tarafı o lkenin yatırımcılarına ve onların yatırımlarına, bir başka ülkenin yatırım ve yatırımcılarına uyguladığından daha az elverişli bir muamele uygulayamayacaktır.

Dahası, anlaşmaya taraf olan her bir ülke, başka bir anlaşma tarafı ülkenin yatırımcısına her bir olay bazında bu ülkelerden hangisi daha elverişli ise onu uygulamakla zorunludur.

Böylelikle sadece yerli yatırımcı ulusötesi sermayenin yatırımları karşısında güçsüz bırakılmamakta, devlet kendi üretim ve gelir kaynaklarını yönetmekten de vazgeçmektedir. Az gelişmiş ekonomilerin kendi aralarında kuracakları ittifakların da önüne geçilmekte doğal serbest pazarlar haline dönüştürülmektedirler.

Nasıl ki 15 yüzyıl öncesinin toprak sahipleri, iktidar erkine sahip olmak için kendi güvenlik kuvvetleriyle kaynakları yönetip devletin hukukunu kendi çıkarları doğrultusunda oluşturduklarsa bugün de sermaye benzer yöntemlerle egemenlik ilişkilerini düzenlemektedir. “Yatırımlarla İlgili Uzlaşmazlık Çözüm Merkezi” (ICSID), “Çok Tarafli Yatırım Anlaşmalarını Garantileme Ajansı” (MIGA) yoluyla aynı denetimi sürdürmekte “uluslararası tahkim” yoluyla da sermayenin egemenlik ilişkilerini düzenlemektedir.

Taraflardan birinin MAI koşullara uymaması halinde ortaya çıkan uzlaşmazlıkların çözüm yeri ise uluslararası tahkim kuruluşudur. Uluslararası tahkimde kamusal çıkarlara öncelik tanınmadığından, firmalar

uluslararası hukuk yoluyla hem özgürleşmekte hem de önemli maddi tazminatlar almaktadırlar. Yabancı bir ülkeye yatırım yapan yatırımcı, o ülke devletinin karar ve uygulamaları nedeniyle zarara uğradığından zararın tazmin edilebilmesi için yatırım yaptığı ülkenin devletine dava açabilecektir.

* Uluslararası tahkim kurulunun üyeleri “Uluslararası Yatırım Uzlaşmazlıkları için Çözüm Kurulu (ICSID) tarafından önerildiğinden;

* Tahkim kurulunun kararları yatırımcı haklarının çiğnenip çiğnenmediği kriterine göre biçimlendiğinden;

* Kurul üyelerinin hukukçu olması şartı bulunmadığından hukuk kurumu olarak tanımlanması olanaksızdır.

Ne var ki, WTO’nun kuruluş hükümleri yabancı yatırımcıya, devletlerarası yani “Çift Taraflı Yatırım Anlaşması” (BIT) doğrultusunda yapılan bir yatırım sırasında çıkacak uzlaşmazlıkların çözümü için uluslararası tahkimi doğrudan adres göstermektedir. Dolayısıyla, ulusötesi bir yatırımcı “küreselleşmenin anayasası” diye tanımladığım MAI anlaşmasının imzalanmasını beklemeden de yatırım yaptığı ülkenin devletini kendi çıkarlarını zedeleyerek zarara uğrattığı savıyla mahkemeye verebilmektedir.

Artık sistem:

* doğal kaynakların marjinaline gelindiğini;

* yenilenebilir kaynakları üretmenin maliyetinin hiç de küçümsenmeyecek boyutta olduğunu;

* ucuz ve baskı altında çalıştırılan emeğin nitelik ve verimliliğinin düşük olduğunu;

yaşam standartlarının düşük olduğu toplumlarda politik muhalefet odaklarının daha çabuk örgütlenecek kitleleştiğini;

bilincinde. Dolayısıyla geçmiş kriz dönemlerinde olduğu gibi sadece emek ve doğal kaynakları karşılıksız ya da ucuz kullanarak maliyetleri düşürmekel kalmıyor hukuki ve siyasi mekanizmalarıyla da bunu yaşam biçimi haline getiriyor. Nasıl mı? Sermayenin “köstebek sendromu”nu sürdürebilmesi için hükümetleri anayasal değişiklikler yapmaya zorlayan ekonomi politikaları dayatarak.... Sivil örgütlenmeler yoluyla siyasi partiler, sendikalar ve uluslararası finans kurumları arasında toplumsal uzlaşma alanı yaratarak!

Prof.Dr. Türkel MİNİBAŞ

Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI): Sanal Devletin Yeni Anayasa Anlayışı

Kapitalist dünyanın temel dönüşüm ve değişim dinamiğini özel mülkiyet altında sermayenin organik bileşimi oluşturmaktadır. Kapitalist emperyalizm, ilk dönemlerde hammadde ve emek kaynaklarına askeri güce dayanarak ulaşmaya çalışmıştır. Daha sonraları, üretimin hızla genişletildiği dönemlerde emperyalist sömürü ticari ilişkiler kanalı ile yürütülmüştür. Bunu izleyen dönemlerde ise, ithal ikameci ve korumacı politikalarla birlikte uygulanan patent anlaşmaları yolu ile çevreden merkeze kaynak aktarılmıştır.

Yerleşik üretim düzeninde ve finansal sürecin henüz bugünkü hızını kazanmamış olduğu evrelerde, emek ve tabiat üretim faktörleri, kapitalist üretim biçimi içinde sermayeyi besliyor olmakla beraber, sermaye ile yakın güce sahip bulunuyordu. Bu dönemlerde, tabiat “vatan” kavramı, emek ise “üretimden gelen güç” söylemi ve aldatmacası ile kutsandı ve bunların sermayenin hizmetine koşuldukları açık edilmedi. Oysa, her iki üretim faktörü de sermayeyi besliyor ve geliştiriyordu.

Toplumun en gelişmiş örgütlü yapısı olan devlet ise, korkunç araçlarla donatılmış ve adeta sermayeyi dengeleyici bir güç gibi gösterilerek, bu ürkütücü gücün denetlenmesi gerektiği savunuldu. Klasik demokrasilerde anayasa böyle bir işlev ile ortaya çıktı. Başka bir deyişle anayasa, devleti kuran, onun organlarını belirleyen ve devlet karşısında bireyin hak ve çıkarlarını koruyan temel yasa olarak ortaya çıktı. Oysa, devlet adı verilen bu ürkütücü aygıt, aslında sermayenin hizmetinde oldu ve onu besleyen temel arter işlevi gördü. Bu işlevini yerine getirirken, sermayenin gücünü ve kendisinin sermayenin hizmetinde olması işlevini fevkalade başarılı bir biçimde perdeleyebilen devlet, korkunç gücünü sermayeye karşı değil, fakat sermaye karşıtlarına yönelik olarak geliştirdi.

Sermaye birikimini emek sömürsü üzerine kurarken, piyasaları genişletme ve talep yaratma işlevini devlete yükledi. Böylece devlet, talep yetersizliğini gidererek sermaye için olumlu beklentiler oluşturup, yatırımların önünü açmış olacaktı. Böylesi politikaların temel aracı olan “sosyal devlet” dokusunu oluşturan devlet, emekçilerin ve tüm toplumun bilincinin çelinde başrolü oynadı.

Benzer biçimde, kapitalist sistemlerde mülkten arındırılmış devletin siyasal erki finansal bağımlılık yolu ile giderek güçlenen sermayeye bağlanarak, siyasal kararların oluşum ve uygulanışında sermayenin kararları ön plana çıkarıldı. Bu süreç içinde oluşturulan, finansal özerklikten yoksun

“parlamenter demokrasi” söylemi ve uygulaması ile, piyasa dışına itilenlerin siyasal süreçlerle sisteme girebilecekleri izlenimi ve aldatmacası yaratılmış oldu.

Batı demokrasilerinde ekonomi ile siyaset birbirinden ayrı ıştırılmış gibi gösterilerek, uluslararası hegemonik ve sömürgeci faaliyetler ustalıklı gizlenebildi. Böylesi bir algılama çarpıklığı yaratmada temel suçlu, aşırı ve anlamsız bir biçimde tekniğe boğdurulan “mekanik iktisat” öğretilisidir. Buna ilaveten, zengin ve güçlü merkezlerde üretilen politika öğretisinin, bu alanı iktisattan ayrı, bağımsız ve sadece politika ajanlarının yürüttüğü teknik faaliyetler ve bunların sonuçları gibi göstermesi de zihinleri bulandırmada ve algılama çarpıklığı yaratmada ciddi bir rol üstlendi.

Daha çok yerleşik ve görece siyasal bağımsızlığa sahip devletlerin yer aldığı emperyalizmin bu birini aşamasında, uluslararası sömürü askeri, ticari ve ithal ikameci politikalarla yürütüldü. Böylece, eş düzeyli sermayeler arasındaki çatışma açığa çıkmadı ve ulusların göreceli bağımsızlığı korunabildi. Ancak, ulus devletlerin göreceli bağımsızlıkları onların çeşitli yollarla merkez sermayeye kaynak aktarımını engellemedi. Tam tersine, kuzey-güney çatışması olarak gündemi işgal etmiş olan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ilişkisi daima göreceli olarak birincilerin lehine sonuç vermiştir. Sosyalist blokun dünya sahnesindeki dengeleyici rolünün böylesi göreceli bağımsızlık ve rahatlığın sağlanmasındaki rolü de gözardı edilemez. Başka bir deyişle, doğu-batı çatışması, bir anlamda kuzey-güney ilişkisinin belirli bir dengede tutulmasında ciddi boyutta etkili oldu.

Emperyalizmin birinci aşaması, kendi içinde farklı evreler geçirdikten sonra, günümüzde ömrünü tamamlamış gibi görülmektedir. Bu dönüşüm, bir yandan sermayenin değişen organik bileşimi sonucunda üretim teknolojisinin değişmesinden, diğer yandan da, finansal operasyonların günümüzde kazanmış olduğu alan ve hızdan kaynaklanmaktadır. Günümüzde emek ve tabiat yanında, onlardan çok güçlü ve hem emek hem de tabiatı değiştirebilen üçüncü üretim faktörü olan sermaye ön plana çıktı ve bu faktör tüm diğer faktörler üzerinde hegemonik güç ve etki sağlamaya başladı. Sermaye, ölü-emek ve onun teknolojiye dönüşmüş hali olarak, üretim teknolojisini değiştirip, vatansızlık niteliğine ve diğer üretim faktörleri üzerindeki hegemonik gücüne dayanarak, üretim ve tüketim alanlarını tüm dünya sathına yaymaya başladı. Bu yayılış devlet ve anayasa kavramlarının değiştirilmesine neden oldu. Artık yeni dünya federal devletinin temel unsuru sermayedir, teknolojidir. Sermaye, belirli bir toprak parçasına gereksinme duymadığı için, bu sanal devletin sınırları yoktur ya da tüm dünyadır. Söz konusu sınırsızlık, yeni üretim ve iletişim teknolojisi

yardımları ile tüm dünyayı sermayenin emrine vermektedir. Günümüzde dillendirilen “küreselleşme” sözcüğünün ekonomik yorumu budur.

Sanal devletin anayasası klasik anayasaların işlevini de tersine çevirmiştir. Yeni anayasa, salt sermayenin çıkarına yönelik ekonomik hükümlerden oluşmakta ve bireylerin devlete karşı haklarını değil, sanal devletin sahiplerinin kendilerinin dışındaki bireylere ve kurumlara karşı fiili üstünlük ve yetkilerini belirleyip, koruyacaktır. Bir tür “federal anayasa” niteliğindeki yeni anayasa, doğal olarak, yeni sanal federal devlet bağlamında eyaletler konumuna indirgenen ulus devletleri de kendi doğrultusunda yeniden şekillendirecek idi. Eski ulus-devletler kendi özerkliklerinden uzaklaştırılıp, yeni federal anayasaya uyarlanacaklardır. Çok Taraflı Yatırım Anlaşması’ndaki tüm üye devletlerin yasalarını MAI’ye uyduracakları ve ondan sonra devamlı olarak bu yönde yasama gidecekleri yönündeki “mandallama” hükmü federe devletlerin hukuk sisteminin federal anayasaya uyarlanmasından başka birşey değildir.

Sanal devlet, gevşek ilişki içinde olarak, günümüzün gelişmiş ülkeleri üzerinde konuşlanmaktadır. Bu merkezler tüm dünya sathında kurulan sanal devletin merkezi olacaktır. ÇTYA bu merkezin çıkarlarının çevreye ve tüm sanal devlet sathına yayma ve böylece, bir tür anlaşma ve uzlaşma görüntüsü içinde merkezi sermayenin çıkarlarını korumaya yöneliktir.

ÇTYA’nın ikili bir işlevi olacağı anlaşılmaktadır. Bir yönü ile ÇTYA, sermayenin ulusal veya uluslararası düzeyde ve giderek güçlenen hegemonik ilişki içinde, dikte ettiği kuralları açıkça kurallaştırmayı amaçlamaktadır. Böylece, sermaye artık örtülü biçimde devletin koruma aracılığına gereksinme duymadığını ifade etmektedir. Hal böyle olunca, kapitalist dönüşümü ile mülksüzleştirilen ve mali bağımlılık yolu ile siyasal kararlarda hareket serbestisi sınırlanan devlet, ÇTYA ile daha ileri bir bağımlılık ilişkisi içine taşınmakta ve sermayenin mutlak denetimine alınmaktadır. Bu gelişme sadece gelişmekte olan devletler için değil, gelişmiş ekonomiler devletleri için de geçerlidir. Böylece sermaye, devlet aygıtı ile çatışmakta ve ona üstünlüğünü kabul ettirmeye çalışmaktadır. ÇTYA’nın bir tür uzantısı niteliğindeki “tahkim” konusu böylesi bir gelişmenin temel göstergesidir. Devlet aygıtının sermayenin mutlak hakimiyeti altına girmesi, sermaye-toplum çatışmasında devletin sermayenin yanında yer almasına ve toplum üzerinde varolandan çok daha şiddetli baskı unsuru olması sonucunu doğuracaktır. Günümüzün ulus-devletlerinde gözlenmesi olası değişim de bu yönde olarak, kavramın başındaki “ulus” sözcüğü kalkacak ve devlet merkezi sermayenin beğeni örgütüne dönüşecektir.

ÇTYA'nın ikinci yönü ise, sermayeler arasındaki çatışmaları ortadan kaldırmak, sermaye dışı kesimlerin pazarlık gücünü sınırlamak ve böylece tüm rantların sömürülmesini sağlamaktır. “Milli İşlem İlkesi” ile “En Fazla Tercihli Ülke İlkesi” tüm sermayeyi eşit işlem çizgisine taşımaktadır. Doğal olarak böylesi bir eşitleme, güçlü sermayenin güçsüzleri ortadan kaldırması sonucunu doğuracaktır.

Tüm dünya sathını kapsayacak sanal devlet ve yeni federal anayasa, açıktır ki, periferik konumlu ülkeleri merkeze kaynak aktarıcı bir işlevle yükümlü kılacaktır. Kapitalist birikimin doğası gereği, böyle bir küreselleşme merkezi güçlendirip, çevreyi eriterek, kutuplaşmayı hızlandıracaktır. Yararların merkeze taşındığı, maliyetlerin ise çevreye saçıldığı bir ortamda, çevre dokuda devletin işlevi değişecek ve demokratikleşmeden uzaklaşacaktır.

ÇTYA'nın tamamlayıcı yargı yeri olarak dayatılan “tahkim” hükmü ile, kamu yararı doğrultusunda devletin temel düzenleme ve denetim işlevlerinin ortadan kaldırılmasının da, bu anlaşma ile oluşturulan, salt sermayenin çıkarlarını korumaya yönelik federal anayasa anlayışının bir sonucudur.

Böylesi bir bakış açısı, dünya çapında kurulmaya çalışılan sanal devletin temel sahiplerinin güçlü sermaye olduğunu ve sermayenin de artık devlet aygıtının arkasına sığınmaya fazla gereksinme duymadığını, kendi çıkarı doğrultusunda kendi kurallarını koyduğunu ve bunu da bir yandan anayasa olarak adlandırıp, diğer yandan anlaşma gibi sunarak aba altından sopa gösterdiğini ve dayattığını açıkça ortaya koymaktadır. Sermayenin güçlenip, birikim ve teknolojiye ulaşma yönünde önünü açma çabası üçüncü paylaşım savaşı olarak algılanmalı ve yorumlanmalıdır. Ne var ki, bu savaş topraklar için ve topraklar üzerinde yapılmamaktadır. Bu savaş, birikim ve teknolojiye yönelik olarak, finans alanında ve finansal araçlar lazer silahı olarak kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bunun karşısında güçlü sermaye dışı tüm kesim ve örgütlerin birleşerek, ÇTYA'nın oluşturulmamasına çalışması gerekmektedir.

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

I-GENEL HÜKÜMLER :

GİRİŞ :

Bu anlaşmanın tarafları ;

Aralarındaki dostluk bağlarını güçlendirmek ve ekonomik işbirliğini daha üst bir seviyeye taşıma arzusu gütmektedirler;

Uluslar arası yatırımların dünya ekonomisi içindeki önemini ve ülkelerinin kalkınmasına önemli bir katkıda bulunacağını göz önünde tutmaktadırlar ;

Yatırımcılar ve onların yatırımlarına bu anlaşma ile birlikte uygulanacak muamele sayesinde, ekonomik kaynakların etkin kullanımına, istihdam yaratılmasına ve yaşam standartlarının yükseltilmesine katkıda bulunulacağını kabul etmektedirler ;

Dürüst, şeffaf ve önceden tahmin edilebilir yatırım rejimlerinin Dünya ticaret sistemini tamamlayacağını ve onu güçlendireceğini vurgulamaktadırlar ;

[Taraflar, bu anlaşmanın, DTÖ tarafından yürütülmekte olan Dünya Ticaret Sistemi yapısı içerisindeki yabancı doğrudan yatırımlara ilişkin dünya çapındaki kuralları geliştirmesini ve yatırımlarla bağlantılı uluslar arası işbirliğini güçlendirmesini arzu etmektedirler]

Yatırım rejimlerinin liberalizasyonu için yüksek standartlar yardımı ile uluslar arası yatırımları, geniş ve çok taraflı bir yapıya kavuşturma ve etkin bir uzlaşmazlık çözüm mekanizması yardımı ile de yatırımların koruma altına alınmasını arzu etmektedirler ;

[Taraflar, ekonomik büyümenin motoru olan yatırımların, uygun çevre politikaları ile bütünleştirilmesi halinde, büyümenin sürdürülebilir hale getirilmesinde önemli rol oynayabileceğini kabul etmektedirler]

[Taraflar, Sosyal Kalkınma konulu dünya zirvesi sonunda yayımlanan Kopenhag deklarasyonunda kabul ettikleri taahhütleri, ve tüm dünyada temel çalışma standartlarını belirleme konusunda ILO'nun en yetkili kurum olduğunu, ve örgütlenme özgürlüğü,

örgütlenme hakkı, toplu pazarlık hakkı, zorunlu çalışmanın engellenmesi, en ağır çocuk işçiliğinin bitirilmesi ve istihdamda ayrımcılık yapılmaması gibi dünyaca kabul edilmiş temel çalışma standartlarına uyma konusunda verdikleri taahhütleri tekrarlamaktadırlar.]

Anlaşmanın tüm ülkelerin girişine açık bir şekilde düzenlenmesine ilişkin kararlarını savunmaktadırlar.

Bağlayıcılığı olmayan ve gönüllülük esasına dayalı olarak hazırlanan OECD ulusötesi şirketler kılavuzunun ve bu kılavuzda yer alan kuralların uygulanmasının şirketler ve devletler arasındaki karşılıklı güveni geliştireceğini ve yatırımlar için daha arzu edilen bir ortama katkıda bulunacağını savunmaktadırlar.

Tüm bu tespitlerden hareketle, taraflar aşağıda belirtilen hükümlerde anlaşmaya varmış bulunmaktadırlar :

YORUM :

Hiçbir bağlayıcılığı bulunmayan giriş bölümünde, anlaşmanın zaman içerisinde DTÖ'ye de yansıtılacağı ima ediliyor. Ayrıca, bu bölümün hazırlanışı sırasında delegasyonların büyük bir bölümünün, aslında hiçbir yaptırım ifade etmeyen emek ve çevre ile ilgili cümlelerin olabildiğince kısa ve 1 paragraftan ibaret olması konusunda ısrar ettikleri belirtiliyor. Parantez içindeki bölümler, üzerinde henüz tam olarak mutabakat sağlanamamış cümleleri gösteriyor.

Yine girişte ifade edilen ve ILO'nun emek ile ilgili en yetkili kurum olduğu konusundaki ortak görüşe bakılacak olursa OECD, kendi oluşumundaki Sendika Danışma Kurulu TUAC'ı hiçbir şekilde kaale almıyor, bu da TUAC'ı işlevsiz, göstermelik bir kurum konumuna sokuyor.

II- KAPSAM VE UYGULAMA

Tanımlamalar :

1- Yatırımcı :

- (i) Anlaşmaya taraf bir ulusa mensup bir gerçek kişi veya anlaşmaya taraf ülkede sürekli ikamet eden kişi veya
- (ii) Kar amacı ile çalışıp çalışmadığına ve kamu veya özel mülkiyetin sahipliği ya da kontrolü altında olup;olmadığına bakılmaksızın ve şirket, tröst, ortaklık, tam mülkiyet, ortak işletme, dernek veya kurumları da içermek koşulu ile Anlaşmaya taraf bir ülkenin yasalarına tabi bir tüzel kişi veya, yine bu ülkenin yasalarına uygun olarak oluşturulmuş diğer varlıklar.

2- Yatırım :

Aralarında aşağıda sayılan yatırımcı tipleri de dahil olmak koşulu ile, bir yatırımcı tarafından dolaylı veya doğrudan sahip olunan veya kontrol edilen her çeşit varlık.

- (i) Bir Şirket (1/(ii)'de sayılan özelliklere sahip yatırımcılar)
- (ii) Bir Şirkete hisse ortaklığının çeşitli biçimleri ve buradan doğan haklar
- (iii) Tahviller, krediler ve diğer borçlanma biçimleri ile bunlardan doğan haklar
- (iv) İnşaat, yönetim, üretim veya gelir ortaklığı sözleşmeleri de dahil olmak koşulu ile sözleşmelerden kaynaklanan haklar
- (v) Para veya iş talepleri
- (vi) Zihinsel iyelik hakları (Telif ücreti gibi)
- (vii) Ayrıcalık, lisans, yetki ve izin türünden sözleşme veya yasa doğrultusunda verilen haklar
- (viii) Kiralama, finansal kiralama, ipotek ve rehin gibi mülkiyet hakları ile bağlantılı ve taşınır, taşınmaz, somut, soyut diğer haklar

UYGULAMANIN COĞRAFİ KAPSAMI :

Anlaşma,

- (a) Ülke topraklarında, sularında ve taraf olan ülkenin kıyısı bulunan denizlerinde ve taraf ülkenin bir adalar ülkesi olması durumunda ise bütün ülke sularında
- (b) Anlaşmaya taraf ülkenin, B.M.in 1982 Deniz Hukuku Konvensiyonunda belirtildiği gibi, kendi bağımsızlık ve yargı haklarını uluslar arası hukuk doğrultusunda ülke ötesi sular (karasuları) da da koruyacağı kuralından hareketle bu karasularında da uygulanabilecektir.

III- YATIRIMCILAR VE YATIRIMLARINA UYGULANACAK MUAMELE

ULUSAL MUAMELE VE EN ÇOK KAYRILAN ÜLKE İLKELERİ

- 1- Anlaşmaya taraf olan her bir ülke, diğer anlaşma tarafı ülkenin yatırımcılarına kendi ülkesindeki yatırımcılar ile onların yatırımlarına [benzer koşullarda], kuruluş, işleyiş, genişleme, yönetim, kullanım, uygulama ve satış veya yatırımların diğer çeşit kullanımları sırasında uyguladığından daha az avantajlı bir muamele uygulayamayacak.
(Ulusal muamele ilkesi)
- 2- Anlaşmaya taraf olan her bir ülke, başka bir anlaşma tarafı ülkenin yatırımcılarına ve onların yatırımlarına, [benzer koşullarda] bir başka ülkenin yatırım ve yatırımcılarına uyguladığından daha az elverişli bir muamele uygulayamayacak.(En çok kayrılan ülke ilkesi)
- 3- Anlaşmaya taraf olan her bir ülke, başka bir anlaşma tarafı ülkenin yatırımcısına her bir olay bazında yukarıda (1) ve (2)'de belirlenen ilkelerden hangisi daha elverişli ise onu uygulamak zorunda olacaktır.

ŞEFFAFLIK

Bu bölümde sözü edilen “şeffaflık” ile, sadece ulus devletlerin yabancı yatırımcılara karşı yükümlü olduğu açıklık ilkesi kastediliyor. Yatırımcıların şeffaflığı konusuna hiçbir şekilde değinilmiyor.

YATIRIMCININ VE KİLİT PERSONELİNİN GEÇİCİ GİRİŞİ, KALIŞI VE ÇALIŞMASI :

- 1- Gerçek kişilerin ülkeye girişi, kalışı ve çalışmasını etkileyen ve anlaşmaya taraf ülkenin bu konularla ilgili olarak ulusal yasasına müracaatına konu olacak koşullar
 - (a) Her bir anlaşma tarafı;
 - (i) Belirli bir miktarda yatırım taahhüdünde bulunmuş, veya taahhüt aşamasında olan Yabancı yatırımcı tarafından Anlaşmaya taraf ülkedeki bir işletmenin çalışması için gerekli temel teknik hizmetleri veya danışmanlık hizmetleri veya kuruluş, geliştirme, idari hizmetler açısından gerekli görülen veya,
 - (ii) (i)'de bahsi geçen bir işletme ya da yatırımcı tarafından istihdam edilen bir işçi [ki bu işçinin belirli bir süre anlaşmaya taraf ülkede kalması gerekebilir], kurumda Yönetim Kurulu Üyeliği yapabilecek kapasiteye sahip kişiler, yönetici veya uzmanlar ve işletme için önem taşıyan kişiler için gerekli olabilecek her türlü belgeyi düzenleyecek ve onaylayacaktır.
 - (b) (i) Her bir anlaşma tarafı, a-(i) ve a-(ii)'de bahsi geçen uygulamaları aynen kilit personelin eş ve çocukları için de yerine getirmek zorunda olacaktır. Eş ve çocukların bu ülkedeki kalış süreleri de kilit personelin kalış süresine bağlı olacaktır.
 - (iii) Her bir anlaşma tarafı, yatırımcının kilit personelinin eşi için de çalışma belgesi vermeye teşvik edilecektir.
- 2- Anlaşmaya taraf ülkelerden hiçbiri, bu madde ile sağlanan ülkeye giriş ve ülkede kalış haklarından veya bu maddenin 1(a) fıkrasında açıklanan çalışma iznini sağlamaktan emek piyasaları ya da diğer ekonomik gereksinimleri ya da ulusal yasanın gerektirdiği sayısal kısıtlamaları, düzenleme ve uygulamaları mazeret göstererek vazgeçme hakkına sahip değildir.

Bu maddelerde geçen gerçek kişi tanımı ile anlaşmaya taraf ülkelerden birinin vatandaşı olan bir gerçek kişi (ya da bu ülkede sürekli ikamet etme hakkı kazanmış kişiler) kast edilmektedir.

Yine bu maddelerde geçen “Yönetici” tanımı ile, bir şirketin yönetiminde öncelikli söz hakkına sahip olan veya bir şirketin ya da bu şirketin önemli bir tamamlayıcı parçasının hedef ve stratejilerini belirleyen veya işletiminde görev alan veya şirket karar mekanizmalarında geniş yetki ile yer alan ve yalnızca kendisinden daha üst düzeydeki yöneticilerden talimat alan ve onların denetimine tabii olan Şirketin Yönetim Kurulunda ya da hissedarları arasında yer alan gerçek kişiler kast edilmektedir.

Söz konusu maddelerde geçen “Müdür” tanımı ile, bir Şirketin veya bir departmanın veya Şirketin bir alt bölümünün yönetimine delege eden ya da denetleyen ve alt kadrosundaki idari elemanlar veya profesyonel uzmanlar ile diğer alt yöneticilerin çalışmalarını kontrol eden işe alma ve işten çıkarma yetkilerine sahip olan veya kendi düzeyindeki günlük iş akışının gün bazında uygulanması veya diğer personel faaliyetler konusunda yetki ve sorumlulukla donatılmış olan gerçek kişiler kast edilmektedir.

Yine bu maddelerde geçen “Uzman” tanımı ile, belli bir konuda üst düzey bilgi ve deney birikimine sahip olan ve Şirketin üretim, hizmet, araştırma, teknik veya yönetim branşlarında yeterli veya belli bir düzeyde bilgi sahibi olması gerekebilecek gerçek kişiler kast edilmektedir.

YORUM :Maddede “Specialist” ya da türkçe karşılığı ile “uzman” olarak geçen tanım çok geniş kapsamlı olup; computer programcısından, emlak satıcısına, ustabaşından teknik bilgiye sahip işçiye kadar her kadroda elemanı ifade etmektedir. Specialist’in İngilizcedeki kapsamı “Uzman”ın Türkçedeki kapsamından çok farklı, çok daha geniştir.

YÖNETİM KURULU ÜYELERİ, MÜDÜRLER VE ÜST DÜZEY YÖNETİCİLER İÇİN ULUSAL MUAMELE GEREĞİ:

Bu anlaşmaya taraf ülkelerden hiçbiri başka bir taraf ülkenin yatırımcısına ait bir yatırımın yönetim kurulu üyelerini, müdürlerini ve üst düzey yöneticilerini atama hakkına sahip değildir.

İSTİHDAM GEREKLERİ :

Anlaşmaya taraf ülkeler, diğer anlaşma tarafı ülkelerin yatırımcılarının yatırımın gereği ya da yatırımcının tercihi doğrultusunda, ulusal kimliğine ve vatandaşlık hakkına sahip olup olmadığına bakılmaksızın, anlaşmaya taraf bir önceki ülkenin yetkili makamlarınca verilmiş geçerli bir kalma ve çalışma iznine sahip kişileri istihdam etmesine izin verecek ve bu istihdam bu kişilere verilen oturma ve çalışma izninin süre ve koşullarına uygun olacaktır.

PERFORMANS GEREKLERİ :

1- Anlaşmaya taraf olan bir ülke kendi ülkesindeki bir başka anlaşma tarafı ülke yatırımcısının veya anlaşmaya taraf olmayan bir ülke yatırımcısının her hangi bir yatırımının kurulması, kazanç elde etmesi, yayılması, yönetimi, işleyişi, devamı, kullanımı,satışı veya diğer çeşit kullanma hakları ile bağlantılı olarak aşağıda belirlenen girişimlerden her hangi birine başvurmayacak ya da bu talepleri ileri sürmeyecektir.

- a) Belli bir düzeyde mal veya hizmet ihraç etmek
- b) Milli Gelirin belli bir yüzdesi oranında üretim yapmak
- c) Ev sahibi ülkede üretilen mal ve hizmetlerin Şirket üretiminde kullanılması, satın alınması veya tercih edilmesi veya Şirketin, gerek duyduğu satın almaları ev sahibi ülkede üretim yapan kişilerden tedarik etmesi

- d) Söz konusu yatırımla bağlantılı yabancı döviz girişleri veya ihracat veya ithalat hacmi gibi verilerin birbirleri ile bağlantılandırılması
- e) Bu yatırım tarafından ev sahibi ülkede üretilen veya sağlanan ürünlerin veya hizmetlerin satışlarının kısıtlanması,veya satış hacmi veya ihracat hacmi veya yabancı döviz işlemleri üzerinden sağlanan kazançlar üzerine kısıtlamalar uygulanması
- f) Teknoloji transferi, bir üretim süreci veya ev sahibi ülkedeki patent sahibi gerçek ve tüzel kişilere ait bilgilerin ;
- Bir ihtiyaç hali ya da işletmenin bir mahkeme, idari yargı veya rekabet kurulu tarafından rekabet yasalarını ihlal ettiği iddialarına çözüm teşkil etmesi veya,
 - Fikri hakların transferi ile ilgili olarak ve işletmenin TRIPs anlaşması hükümleri dışına çıkması durumları haricinde talep edilmesi
- g) Şirket merkezinin ev sahibi ülkede veya dünyada belli bir bölgede kurulmasının talep edilmesi
- h) Şirket tarafından üretilen ürün veya hizmetlerin anlaşmaya taraf ülkeden başka dünya piyasalarına veya belli bir bölgeye arzının talep edilmesi
- i) Ev sahibi ülkede araştırma ve geliştirme konularında belli bir düzeye ulaşması gerekliliği
- j) Ev sahibi ülkenin vatandaşlarından belli bir yüzdesini istihdam etmesinin talep edilmesi
- k) Yerli bir Şirketle ortak olmasının talep edilmesi
- l) Şirket sermayesine asgari bir düzeyde yerli hissedarın katılması gerekliliği
- 2- Anlaşmaya taraf bir ülkenin, paragraf 1(f) ve 1(l) 'de belirtilen gerek, taahhüt ve girişimlerden her hangi birine uygun olarak, başka bir anlaşmaya taraf ülkenin veya anlaşmaya taraf olmayan bir ülkenin kendi ülkesindeki yatırımı ile bağlantılı sürekli bir avantajı belgeleyen bir anlaşma yapmasına meydan verilmeyecektir.

- 3- (Bu bölüm henüz kesinlik kazanmamış)
- 4- [Paragraf 1(b) ve 1(c)'deki hiçbir şey Anlaşmaya taraf ülkeyi çevresel hükümler de dahil olmak koşulu ile mevcut yasaları sürdürmekten ya da yeni yasalar çıkarmaktan alıkoymayacak, yatırımlara ilişkin gizli bir kısıtlama getirmeyecek veya haksız ya da keyfi bir uygulamaya meydan vermeyecek şekilde uygulanacaktır :
- a) Bu manada, bu anlaşmanın hükümleri ile uyumsuz olmayacak yasal düzenlemelere uyumun sağlanması
 - b) İnsan, hayvan veya bitkisel yaşam veya sağlığın korunması
 - c) Canlı olmayan yenilenemez doğal kaynakların veya yaşamın muhafaza edilmesi gerekmektedir.]

YORUM : 4(a,b ve c) de yer alan insan yaşamı ve doğal kaynaklarla ilgili hayati bölümler sadece bir temenniden ibarettir. “Gerekmek” kelimesi hiçbir bağlayıcılığa sahip değildir.

- 5- Paragraf 1(a), 1(b) ve 1(c), yabancı yardım programları ile ihracat geliştirme ile bağlantılı mal ve hizmetler için belirlenen koşullara uygulanmayacaktır. (istisna)
- a) (Henüz netleşmemiş bir hüküm)
 - b) Paragraf 1(b), 1(c) ve 1(h) bir anlaşma tarafınca veya bir anlaşma tarafınca sahip olunan ya da kontrol edilen bir kurum tarafından yapılacak alımlara uygulanmayacaktır.

ÖZELLEŞTİRME :

Paragraf (1) Ulusal Muamele ve En Çok Kayrılan Ülke prensiplerinin uygulanması

- 1- Paragraf XX de tanımlanan ulusal muamele ve en çok kayrılan ülke prensipleri

- a) Yöntemine bakılmaksızın her çeşit özelleştirmeye (ister kamu satışı, doğrudan satış veya isterse başka bir yöntemle yapılsın) ve,
 - b) Daha önce özelleştirilmiş bir varlıkla ilgili işlemlere aynen uygulanacaktır.
- 2- Paragraf 1'e bağlı olmaksızın, anlaşmaya taraf bir ülkenin gerçek kişileri ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerde bireysel özelleştirmelerde vaaz edilen tek tek haklar da bu anlaşmada bir özelleştirme yöntemi olarak kabul edilebilir ancak, bu bireysel özelleştirmeler sadece gerçek kişiler ile sınırlıdır ve bu özelleştirmelerde sonradan yapılacak satışlara bir kısıtlama uygulanmaması sağlanacaktır.
- 3- **Özelleştirme hakkı** :Bu anlaşmanın hiçbir hükmü, anlaşma taraflarına bir özelleştirme yükümlülüğü getirme olarak yorumlanmayacaktır.

Paragraf (3) Özel paylaşım ilişkili düzenlemeler :

- 4- **1. Alternatif** : Taraf ülkeler, özel paylaşım ilişkili düzenlemelerin bir başka taraf ülkenin yatırımcısı veya yatırımı lehine kullanılmadığı veya vatandaşlık hakkı ya da sürekli ikamet haklarının söz konusu olduğu durumlarda bir başka taraf ülkenin yatırımcısı veya yatırımlarına karşı ayrımcılık yaratmadığı sürece Paragraf (1) ile uyum içinde olduklarını bilmektedirler.
- 5- **2. Alternatif** : ((a) taraf ülkelerdeki "Altın hisse " uygulamasının b) taraf ülkelerden biri tarafından oluşturulan sabit hisse sahipleri uygulamasının c) yönetici ve çalışanların satın almaları uygulamasının d) kamu sektöründe çalışanların emekliliklerine ilişkin uygulamanın aslında pek çok durumda ulusal muamele ve en çok kayırılan ülke ilkelerini ihlal etmelerine rağmen göz önünde tutulması))
- 6- **3. Alternatif** :Yabancı yatırımcılar ve yatırımlarına karşı kesinlikle ayrımcılık anlamına gelen özel hisse paylaşımı uygulamaları, gerek ulusal muamele ve gerekse en çok kayırılan

ülke prensipleri ile çelişmektedir. Ayrıca Özel Hisse Paylaşımı yönteminin uygulandığı her alanda yine yukarıda bahsi geçen prensiplerle çatışan fiili ayrımcılığa yol açtığı da bilinmektedir.

7- **4. Alternatif** : Bu anlaşmanın hiçbir hükmü tarafların sahiplik, yönetim veya özelleştirilmiş varlıkların kontrolü ile ilgili olarak özelleştirmede özel yöntemler kullanmasına veya bu konuda özel kurallara başvurmasına aşağıda belirtilen durumlarda engel olmayacaktır.

- Taraf bir ülke veya bu ülkedeki bir kişi tarafından kullanılmakta olan özel hisse sahipliği haklarının, özelleştirme sonrasında bu varlıklarla ilgili herhangi bir kararın veto edilmesi ya da nüfuz anlamında kullanılması
- Bir şirketin yöneticileri veya işçileri ile ilgili düzenlemelerin özel muameleye tabi tutulması
- Hisse sahipleri ile ilgili düzenlemelerde belirli bir süre için şirket sermayesindeki paylarının devamı zorunluluğu
- Belli bir toplum kesimine ait varlıkların özelleştirilmesinin özel muameleye tabi tutulması

Yorum : 4. Alternatif sadece bir tek delege tarafından önerilmiş, diğerleri ile müzakere edilmediği için henüz alternatif niteliği bile kazanmamıştır.

Paragraf (4)- ŞEFFAFLIK :

8- Bu maddenin amacı anlaşma taraflarının anlaşmada belirlenen her bir olası özelleştirmedeki katılımcıyı göz önüne alarak temel prensip ve prosedürleri yayınlaması, aksi takdirde kamu oyuna duyurmasıdır.

Paragraf (5)- Tanımlama :

9- Özelleştirme anlaşma taraflarından birinin her hangi bir işletmedeki ortaklık çıkarlarının tümüyle ya da kısmen elden

ıkarılması (satıŖı) veya büyük oranda aynı etkiyi yapabilecek diğer satıŖlar anlamına gelmektedir.

- Bu tanımlama aynı anlaşma tarafının Ŗirketleri veya farklı bölümleri arasında yapılan iŖlemleri kapsamaz ;
- Normal iŖ sürecindeki iŖlemleri kapsamaz.

TEKELLER/ KAMU İŖLETMELERİ / AYRICALIKLAR

A- Tekellere iliŖkin hüküm :

- 1- Bu anlaşmanın hiçbir hükmü bir anlaşma tarafının mevcut bir tekeli devam ettirmesinin engellenmesi ya da bir tekelin ortadan kaldırılması Ŗeklinde yorumlanmayacaktır.
- 2- Her bir anlaşma tarafı, bir tekel kurarken **“ayrımcılık karŖıtı muamele”** ilkesine uyacaktır.
- 3- Anlaşmaya taraf her bir ülke özel sahipli bir tekelin (devam ettirilmesi veya) oluŖturulması ve kamu sahipli bir tekelin devam ettirilmesi veya kurulmasına izin verecektir.

Alt paragraf (a) :

- a) Anlaşma tarafları bir tekel ürünü veya hizmetinin ilgili piyasalarda arzı sırasında baŖka bir anlaşma tarafının yatırımcısına ait yatırımlara ayrımcılık karŖıtı ilkenin uygulanmasını sağlayacaktır.

Alt paragraf (b)

- b) Anlaşma tarafları bir tekel ürünü veya hizmetinin ilgili piyasalarda satın alınması sırasında baŖka bir anlaşma tarafının yatırımcısına ait yatırımlara ayrımcılık karŖıtı ilkenin uygulanmasını sağlayacaktır.

- 4- Her bir anlaşma tarafının daha önce tekelleŖtirilmiŖ bir faaliyetin ortadan kaldırılmasının söz konusu olabileceği zaman ileri sürebileceği çekinceleri anlaşmaya koymasına izin verilecektir.

- 5- Her bir anlaşma tarafı kurulmuş mevcut tekellerinin, anlaşmanın yürürlüğe girmesini takibeden 60 gün içinde, yeni kurulmuş tekelin kuruluş tarihini takibeden 60 gün içinde ve mevcut tekelin kapatılmasının da kapatmayı takibeden 60 gün içinde duyurusunu yapacaktır.
- 6- (Ne karşı anlaşma tarafının yatırımcısı ne de onun yatırımı için, bu anlaşmanın 3. Maddesinden kaynaklanan bir sorunda, Yatırımcıdan Devlete işleyen uzlaşmazlık çözümüne başvurulmayacaktır.)

B-(Kamu İşletmeleri, Hükümetin özel bir ilişki içinde olduğu kurumlara ilişkin madde :

- i) Bu maddenin seçeneksiz olması
- ii) Ek hükümler

B- Tekeller ve (Kamu İşletmelerine) ilişkin hükümlerle ilgili tanımlamalar :

- 1- Bu maddede geçen “delegasyon” tanımı ile, hukuki bir onay, ve bir Hükümet emri, yönetmeliği veya kamu işletmeleri veya tekellere transferi öngören diğer benzer girişimler veya tekeller veya kamu işletmeleri tarafından kullanılan Hükümet yetkileri kast edilmiştir.
- 2- “oluşturma” tanımı ile kurmak veya yetki ile donatmak ya da bir tekelin kapsamını genişletmek kast edilmiştir.
- 3- “Tekel” ile bir anlaşma tarafının ülkesinde ilgili piyasalarda tamamen alıcı ve satıcı(Mal veya hizmet olabilir) konumunda olan Hükümet tarafından kurulmuş bir kurum veya gerçek kişilerdir kast edilmiştir. Bu tanım, tek bir fikri mülkiyet hakkı sahiplerinin(gerçek kişi veya kurum) tamamen bu hak sebebiyle veya bu hakkı kullanmak sebebiyle olan girişimlerini kapsamaz.
- 4- İlgili Piyasa tanımı ile anlaşma tarafının ülkesindeki hizmet veya ürünler için coğrafi ve ürün pazarı kast edilmiştir.
- 5- “Ayrımcılık karşıtı muamele” ile bu anlaşmanın ilgili hükümlerinde yer alan ve “en çok kayırlan ülke” ve “ulusal muamele ilkesi” olarak belirlenen muamele prensiplerinden daha iyi bir muamele prensibi kast edilmektedir.

- 6- (“Kamu İşletmeleri” ile anlaşmaya taraf ülkelerce sahip olunan veya kar ortaklığı nedeniyle kontrol hakkına sahip olunan işletmeler kast edilmektedir.

YORUM : Tekellere ilişkin bu maddede geçen “ ayrımcılık karşıtı muamele” ilkesi daha önce bahsi geçen en çok kayırılan ülke ve ulusal muamele ilkelerinden daha iyi bir muamele şekli olarak tanımlanmakla beraber, ucu açık bir tanım olması dolayısıyla tam bir belirsizliğe işaret etmektedir.

C- AYRICALIKLARA İLİŞKİN HÜKÜM : Şeffaflık :

Bir ayrıcalık sağlamak ile ilgili prosedürde resmi gazete yer alan en az bir uyarı dikkate alınmak zorundadır. Bu uyarı, ayrımcılığa konu olan faaliyetin doğası ve amacına ilişkin, ayrıcalığın koşulları ve nihai süresi de dahil olacak biçimde, tüm bilgiyi içermek zorundadır. Tüm ilgili tarafların gerekli başvuruları yapabilmeleri veya ek bilgileri sunabilmeleri açısından Resmi gazete yayımı önceden ve tatminkar düzeyde yapılmalıdır.

Not: Bu hükmün tanımlamalar ile ilgili bölümleri henüz netleşmemiştir.

(VII HİDROKARBONLAR DA DAHİL OLMAK KOŞULU İLE MADENLERİN ÜRETİLMESİ, AYRIŞTIRILMASI VE ÇIKARILMASI İÇİN YETKİ VERİLMESİNE İLİŞKİN HÜKÜM :

Bu hükümde geçen “Yetki” tanımlaması ile her türlü yasa, hukuki düzenleme, idari veya sözleşmeden kaynaklanan hükümler veya bir anlaşma tarafının belli bir coğrafyada bir yatırımcı veya bir yatırımcılar grubunca kendi adına ve risklerini de kendi üstlenmek koşulu ile kullanılması için yetkili kıldığı makamlarca çıkarılan kanunlar kast edilmektedir.

(2) Mevcut anlaşma doğrultusunda anlaşma tarafları ;

- a) yetki verme konusunda izlenecek prosedürler hakkında tüm ilgili yatırımcıların da öneri sunabileceği prosedürler oluşturabilirler

- b) Kriter, verilen yetkiler doğrultusunda belirlenir
- c) Hidrokarbonların içinde bulunduğu maden ve minerallerin çıkarılması, üretilmesine ilişkin faaliyetlerin sona erdirilmesi veya uygulamasına yönelik Devlet katılımının da dahil olduğu koşul ve gerekler yetki belgesinde yer alabilir veya yetkinin verilmesinden önce kabul edilebilir.

(3) Taraf ülkeler (2) a, b ve c fıkralarında zikredilen prosedür, koşul ve gerekleri şeffaf ve tarafsız bir biçimde ve yatırımcıların mensup olduğu milliyetler arasında hiçbir ayırım yapmayacak bir anlayış ile uygulayacaklardır.

HÜKÜMET MAKAMLARINCA DELEGE EDİLEN İŞLETMELER

Her bir anlaşma tarafı idari, düzenleyici veya diğer manalarda Hükümetler tarafından yürütülen kurumların, anlaşmaya taraf ülkenin bu anlaşma ile girmiş olduğu yükümlülüklerle ters düşmeyecek bir anlayış ile hareket etmelerini sağlayacaktır.

YORUM : Bu hükümde Hükümetler tarafından yürütülen kurumlar arasında kar amacı güdülüp; güdülmediğine göre bir ayırım yapılmadığı için Devlet Hastanelerinden, Devlet okullarına kadar bütün Devlet Kurumları da bu kapsam içine girebilecektir.

YATIRIM ÖZELLİKLERİ –

Hükümler :

1. Alternatif : Delegelerin bir bölümü ilave bir texte gerek olmadığına inanmaktalar. Bu Grup, MAI'nin mevcut taslağındaki maddelerin yatırıma ilişkin özellikleri bu kez (Anlaşmanın Şubat textine yapılan ekler ve değişiklikler sonucunda) yeterince kapsadığını düşünmektedirler.

2. Alternatif :Buna karşın pek çok delegasyon, MAİ'deki özelliklerle ilgili olarak her ne kadar farklı görüşler taşıyor olsalar da özel hükümler ihdas etmekten yana olduklarını belirtmekte. Bazıları geleceğe dönük çalışmalar için bir önceden oluşturulmuş bir gündem önerisinde bulundular.(Roll-Back, Geri Dönüş prensibi hedefleniyor)

Madde 94:

- 1- Anlaşma tarafları, ulusal muamele ve en çok kayırılan ülke prensiplerinin ve bunlarla ilgili,yatırımlara uygulanacak özelliklerde şeffaflık ilkesinin vazedildiği madde XX 'yi konfirme ederler.
- 2- (Anlaşma tarafları, anti- ayrımcılık ilkesi gereği olarak bile uygulansa yatırımlara ilişkin belirlenen koşulların belli durumlarda yatırım kararları ve sermaye akışı üzerinde yıkıcı etkileri olabileceğini kabul ederler. (Kendi ülkesinin yatırımcıları veya onların yatırımlarının bir başka anlaşma tarafınca uygulanacak bir yatırım gereğinden ileride olumsuz bir yönde etkilenebileceğini düşünen anlaşma tarafları, karşı taraf ile müzakerelerde bulunmayı talep edebilir))
- 3- (Anlaşma tarafları ileride aralarında vuku bulabilecek haksız rekabetten kaçınmak ve yatırım gereklerinin ekonomi üzerindeki tahrip edici etkilerini bertaraf edebilmek amacıyla ek MAİ hükümleri ihdas etmek için(Bu anlaşmanın imzalandığı tarihi izleyen 3 yıl içersinde) müzakerelerde bulunurlar. Bu müzakerelerde yatırım gereklerinin Anlaşma tarafının çevresel, sosyal, yapısal, bölgesel ve araştırma geliştirmeye yönelik politikaları üzerindeki rolü tanınacaktır. Bu müzakereler özellikle pozitif ayrımcılık (şeffaflık, (değişmezlik ve geri dönüş ilkeleri) gibi konulara cevap vermeyi amaçlayacaktır.))
- 4- (Bu maddede geçen “Yatırım özelliği” ile kast edilen :
Bir anlaşma tarafı veya anlaşmaya taraf olmayan bir ülkenin yatırımının bir başka anlaşma tarafı ülkedeki yatırımının yürütülmesi, işletilmesi, yönetimi, genişletilmesi, kazanımları veya kuruluşu ile bağlantılı kamu harcamalarında (finansal bir katkı) belli bir avantajın sağlanması)

DÜZENLEMELERİN KABULÜ YETKİ PROSEDÜRLERİ ÖZERK KURULLARDA ÜYELİK

FİKRİ MÜLKİYET (TELİF HAKKI, PATENT V.B)

Fikri mülkiyet ile ilgili konular entelektüel fikri mülkiyet uzmanları tarafından yürütülecek.

Transferler :

Mutabık kalınan : Toplu Yönetim Yükümlülükleri veya, Fikri Mülkiyet Haklarının toplu yönetimi ile görevlendirilmiş bir Şirket tarafından izin verilen herhangi bir indirim, Transferlere ilişkin Yorumların 2. Paragrafının ilk cümlesine eklenmeli.

Mutabık kalınmayan : Değiştirilmiş paragraf Yorumlar kısmında kalabilir veya anlaşma textinde yer alabilir.

Tekeller :

Mutabık kalınan : “Tekel” tanımlaması, tanımın fikri mülkiyet hakları uygulamasını geliştirmek için aşağıdaki şekilde değiştirilmelidir:

“ Tekel, bir anlaşma tarafı, (ulusal veya)(federal) bir Hükümet merciini temsil eden bir kişi veya kurum tarafından anlaşma tarafının ülkesinde ilgili piyasalarda bir mal veya hizmet için tamamen bir alıcı veya satıcı olarak dizayn edilen fakat, tek bir fikri mülkiyet hakkı, ayrıcalık,yetki lisansı veya izin belgesine sahip olan kişi veya kurumlara bu hak veya bu hakkın kullanımı dolayısıyla tanınan hakları kapsamayan bir tanımdır.(Bu tanım, fikri mülkiyet haklarının toplu yönetimi ile görevlendirilmiş bir kurumu da kapsamaz)

Mutabık kalınmayan : Mutabık kalınan paragrafın sonundaki parantez içerisindeki cümle tanımlamanın dışında tutulmalıdır.

Performans Gereklere :

Mutabık kalınan : Performans gereklereinin anlatıldığı maddenin 1. Paragrafı, kesinlikle fikri mülkiyet haklarının transferine gönderme yapılmasını gerektirmektedir.

Mutabık kalınmayan :

- (a) Mutabık kalınan bölümde sözü edilen 1. Paragrafın mevcut içeriği geleceğe yönelik fikri mülkiyet hakları ve **manevi hakları** tatminkar düzeyde kapsamaktadır; ve
- (b) Performans gereklerine yönelik maddenin 1(b) ve (c) paragraflarının, fikri mülkiyet hakları üzerine etkisi vardır.

Kamulaştırma :

Mutabık kalınan : Anlaşma metninin, belli fikri mülkiyet yönetimleri ve yasal hükümlerin kamulaştırma teşkil etmemesini sağlaması gerekmektedir.

Mutabık kalınmayan : “ Yaratma, kısıtlama, iptal etme, yürürlükten kaldırma, tüzüksel lisans,zorunlu lisans, fikri mülkiyet haklarının zorunlu toplu yönetimi, fikri mülkiyet haklarının toplu yönetimi ile görevlendirilmiş bir kuruluşun aldığı kararlar indirimlerin geri çekilmesi ve ödüllendirmenin fikri mülkiyet hakkının farklı sahipleri arasında bölüştürülmesi bu anlaşma hükümleri içersinde kamulaştırma sayılmayacaktır ve bunlar özel olarak ihdas edilmiş fikri mülkiyet hakları sözleşmeleri ile de ters düşmeyecektir.”

Ulusal Muamele ve En Çok Kayrılan Ülke ve Genel Muamele

Mutabık kalınan : MAİ yüklenimleri mevcut fikri mülkiyet anlaşmalarındaki ulusal muamele ve en çok kayrılan ülke yüklenimlerine kadar genişletilmeyecektir.

Yatırımcı ve Yatırım tanımlamaları :

Mutabık kalınan : “Yatırım” tanımlamasının netleştirilmesi gerekmektedir.

Mutabık kalınmayan :

- (a) “Yatırım” tanımlaması TRIPs anlaşmasındaki fikri mülkiyet hakları ile sınırlı olmalıdır.
- (b) “Yatırım” tanımı telif hakları ve bununla bağlantılı hakları içermemelidir.
- (c) “Yatırım” tanımı gelecekteki fikri mülkiyet haklarını içermelidir.
- (d) “Yatırım” tanımı fikri mülkiyet haklarının sadece ekonomik boyutunu içermelidir.
- (e) “Yatırım” tanımı sadece yerelde sağlanan hakları ; ve

- (f) bir fikri mülkiyet hakkı sahibi açısından yatırımcı olmanın gerektirdiği hakları içermelidir.

Uyuşmazlık Çözümü :

Mutabık kalınan : Fikri Mülkiyet hakkı uzmanları, WTO ile çatışan yasaları ve bilgi alış verişini sınırlı tutma arzusundadır.

Mutabık kalınmayan :

- (a) Bu hedeflere ulaşmanın yöntemleri
- (b) Yatırımcıdan Devlete işleyen uyuşmazlık çözüm mekanizmasının Fikri Mülkiyet haklarına uygulanması yönündeki arzu ve
- (c) TRIPs anlaşmalarındaki mevcut “en çok kayırılan ülke” yüklenimleri, bağımsız çalışanlar açısından bir risk teşkil ediyor olması

Bilgi Transferi ve Bilgi iletim yöntemleri :

Mutabık kalınan : Finansal hizmetlerin genelleştirilmesine yönelik anlaşma bölümlerinin fikri mülkiyet hakları açısından sorun yaratacağı konusunda endişeler bulunmaktadır ve bu endişelerin dikkate alınması için metin değiştirilebilir veya iptal edilebilir.

Hakların kullanılması :

Mutabık kalınmayan : MAİ'nin bu alanda yeni yüklenimler yaratmamasını sağlayacak bir dil kullanılması gerekmektedir.

KAMU BORÇLARI

ŞİRKET UYGULAMALARI

TEKNOLOJİ VE ARAŞTIRMA/GELİŞTİRME

STANDARTLARIN (EMEK VE ÇEVRE) DÜŞÜRÜLMEMESİ

1.Alternatif : (Taraflar, yatırımların teşviki için yereldeki sağlık, güvenlik veya çevresel standartların düşürülmesinin veya (yereldeki veya temel)emek standartlarının gevşetilmesinin doğru olmadığını kabul etmektedirler. Buna göre, taraflar bir yatırımcının yatırımını kurmak, genişletmek, işletmek için mevcut standartlardan vaz

geçmemesini veya yeni standartlar geliştirmekten vaz geçmemesini sağlamalıdır. Eęer, taraflardan biri karşı tarafın bu tip bir teşvike yøndięini dūřünecek olursa karşı taraftan görüşme talebinde bulunabilir ve taraflar bu tip teşviklerden uzak durma görüşünden hareketle görüşme yapacaklardır.)

YORUM: Hiçbir bağlayıcılık yok, sadece temenniden ibaret.

2.Alternatif : (Bir anlaşma tarafı yereldeki sağlık, güvenlik veya çevre (standartlarından)(hükümlerinden) veya (ulusal)(temel) emek standartlarından bir yatırımcının yatırımını kurması, işletmesi,veya kapatması için vaz (geçmemelidir)(geçmeyecektir))

3.Alternatif :

((1) Taraflar yatırımın yerel sağlık, güvenlik veya çevresel standartların dūřürülmesi veya uluslar arası temel çalışma standartlarının gevşetilmesi yolu ile teşvik edilmesinin doğru olmadığını kabul ederler.

(2) Taraflar, yerel sağlık, güvenlik ve çevre standartlarını veya emek standartlarını azaltarak, başka bir anlaşma tarafının yatırımcıları ve onların yatırımlarına kendi yatırım ve yatırımcılarına uyguladıklarından daha az lehte olan bir uygulama (yapmayacaklardır) (yapmamalıdırlar)

(3) Bir anlaşma tarafı (kendi ülkesindeki yatırımları) teşvik etmek için uluslar arası sağlık, güvenlik, emek veya çevre yasalarından veya bu yasaları iyileştirmekten vaz (geçmemelidir) (geçmeyecektir.)

4.Alternatif : (Sadece Çevre ile ilgili)

Bu alternatifte yukarıdaki alternatif şıklarından farklı olarak emek ile ilgili bölümler çıkartılmış

IV- YATIRIMLARIN KORUNMASI

1- Genel Muamele :

1.1 Her bir anlaşma tarafı başka bir anlaşma tarafının kendi ülkesindeki yatırımcılarının yatırımlarına eşit ve adil bir

muamele uygulayacak ve tam ve değişmez koruma ve güvenlik sağlayacaktır. Bir anlaşma tarafı hiçbir durumda uluslar arası bir yasanın gerektirdiğinden daha az lehte bir muamele uygulamayacaktır. **(Daha lehte uygulamalara açık bir hüküm)**

- 1.2 Bir sözleşme tarafı, başka bir sözleşme tarafının, kendi ülkesindeki yatırımcılarının yatırımlarının işletimi, kullanımı,devamı, yönetimi veya işleyişini (gerekçesiz veya ayrımcı bir tutumla)(gerekçesiz ve ayrımcı bir tutumla) zayıflatmayacaktır. (MAİ'nin muazzam kapsamlı "kamulaştırma hükmü" kabul edilmese bile bu madde genel yatırım koruma hüküleri içinde yer aldığı için Hükümet işlevlerine ciddi kısıtlamalar getirecektir)

2- Kamulaştırma ve Tazminat :

2.1 Bir anlaşma tarafı, başka bir anlaşma tarafının yatırımcısının, kendi ülkesindeki yatırımını doğrudan veya dolaylı bir yolla kamulaştırmayacak veya millileştirmeyecek, veya aşağıda tanımlanan durumlar dışında *kamulaştırmaya eş değerde etki yaratacak*, yasa veya yasaları çıkarmayacaktır :

- a) Kamu yararına bir amaçla,
- b) Ayrımcılık karşıtı bir temelde,
- c) Hukuki düzenlemeler doğrultusunda VE,
- d) Aşağıda 2.2'den 2.5'e kadar yer alan maddeler doğrultusunda etkin, tatminkar ve derhal yapılacak tazminat ödentisi karşılığında

YORUM: 2.1'in a-d fıkralarındaki koşulların tek tek değil, ancak tümünün bir arada olması durumunda kamulaştırma ya da kamulaştırmaya benzer sonuç yaratabilecek faaliyetlere izin verilmekte. Ya da kısaca, sadece kamu yararına olması bir yatırımın kamulaştırılması için geçerli bir gerekçe olarak kabul edilmiyor, aynı zamanda ayrımcılığı bertaraf ediyor olması, hukuki mevzuatla desteklenmesi ve yatırımcı tarafından belirlenecek bir tazminat bedelinin gecikmeksizin ödenmesi koşullarının da sağlanması şartı zorunlu kılmıyor.

- 2.2 Tazminat gecikmeksizin ödenecektir.
- 2.3 Tazminat, yatırımın kamulaştırmanın yapılmasından hemen önceki piyasa değerine eşit olacaktır.
- 2.4 Tazminat, tam olarak realize edilebilecek ve özgürce transfer edilebilecektir.(**Örnek : yatırımcı transfer edilecek döviz cinsinin seçiminde serbest olacağı için, Hükümetler paranın bulunmasında gerek zamanlama ve gerekse fiyat açısından ciddi güçlükler yaşayabilecektir.**)
- 2.5 (Tazminat tutarı, kamulaştırma tarihi ile fiziki ödemenin yapılacağı tarihe kadar geçecek süre için piyasadaki ticari oranlar üzerinden tahakkuk ettirilecek bir faiz tutarını da içerecektir.)
- 2.6 Belirtilen hukuki süreç, özellikle bir sözleşme tarafının kamulaştırmadan etkilenecek yatırımcısının yatırımının değeri, bu maddedeki hükümler, bir hukuk mercii veya başka bir yetkili ve bağımsız kurulca alınacak kararlar çerçevesinde belirlenecek tazminat ödemesine ilişkin hakları da içerecektir.

3- ÇATIŞMALARDAN KORUNMA :

3.1 Anlaşma tarafının, yatırım yaptığı başka bir anlaşma tarafının ülkesinde vuku bulabilecek savaş veya diğer silahlı çatışmalar, olağanüstü durum, devrim, isyan, ***sivil kargaşa veya diğer benzer olaylar*** dan dolayı zarar eden bir diğer anlaşma tarafının yatırımcısının zararı ev sahibi konumda olan anlaşma tarafınca işletmeyi eski durumuna getirmek, zararı karşılamak, tazminat ödemek veya benzer bir düzenleme, her hangi bir 3. Anlaşma tarafının yatırımcısı veya kendi yatırımcısına uygulayacağından daha az lehte bir muamele uygulamamak suretiyle karşılanacaktır.

YORUM: Bu geniş tanımlamaya, protesto gösterileri, işçi grevleri, her türlü

Boykot ve sivil itaatsizlikler de girmektedir. Söz gelişi Bergama'da 8 yıldan

beri Yaşanmakta olan sivil itaatsizlik eylemi için Eurogold firması bir zarar

Hesaplaması yapıp T.C.'nden tazminat olarak talep etme hakkına sahip

Olacaktır.

3.2 Madde 3.1'den bağımsız olarak, bir anlaşma tarafının bir yatırımcısının bir

başka anlaşma tarafının ülkesindeki yatırımında yukarıdaki paragrafta belirtilen

durumlardan her hangi birinden dolayı aşağıda belirlenen şekillerde zarar etmesi

durumunda

(a) Ev sahibi ülkenin yetkili makamlarınca kısmen veya tamamen yatırıma el konulması veya

(b) Ev sahibi ülkenin yetkili mercilerince veya güvenlik güçlerince, durum gerektirmediği halde, yatırımın kısmen veya tamamen tahrip edilmesi

Bu zararlar ev sahibi konumundaki anlaşma tarafı ülke tarafından madde 2.1 ila 2.5

arasında belirlenen koşullara uygun olarak tatminkar, adil ve etkin bir düzeyde tazmin edilecektir.

4- TRANSFERLER – SERMAYE HAREKETLERİ

4.1 Anlaşmaya taraf her bir ülke, başka bir anlaşma tarafının yatırımcısının kendi ülkesinde yaptığı yatırımla bağlantılı bütün ödemelerin ülke içine veya dışına serbestçe, gecikmeksizin transfer edilmesini sağlayacaktır. Bu tip transferler, istisnasız olarak aşağıdakileri kapsayacaktır:

a) kişisel sermaye ve bir yatırımın sürdürülmesi veya büyütülmesi için gerekli ek tutarlar,

b) Getiriler,

- c) Bir kredi sözleşmesi de dahil olmak koşulu ile bir sözleşmeye bağlı olarak yapılan ödemeler,
- d) Bir yatırımın tümü veya belli bir bölümünün nakde dönüştürülmesi veya satışından elde edilen kazançlar,
- e) Madde 2 ve 3’de (Kamulaştırma) belirlenen tazminatlar için yapılan ödemeler
- f) Bir uzlaşmazlık çözümünden kaynaklanan ödemeler
- g) Bir yatırım ile bağlantılı olarak ülke dışından getirilen personelin çeşitli biçimlerde ödüllendirilmesi ve kazançlar

4.2 Anlaşmaya taraf her bir ülke ayrıca, bu transferlerin serbestçe belirlenecek, dönüşebilir bir döviz cinsi üzerinden yapılmasını da sağlayacaktır. (Serbestçe belirlenebilen, dönüşebilir döviz ile, uluslar arası yabancı döviz piyasalarında büyük miktarlarda işlem gören ve uluslar arası işlemlerde geniş çapta kullanılan döviz cinsleri) veya (uluslar arası işlemlerde geniş çapta kullanılan ve belli başlı döviz piyasalarında geniş çapta işlem gören döviz cinsleri kast edilmiştir.)

4.3 Ayrıca, her bir anlaşma tarafı bu tip ödemelerin, transfer tarihinde geçerli olan döviz piyasası değişim oranları üzerinden yapılabilmesini de sağlayacaktır.

4.4 (Yabancı döviz piyasasının olmadığı durumda, kullanılacak oran, dövizlerin SDR’a dönüştürülmesi amacı ile en son kullanılan değişim oranı olacaktır.)

4.5 Madde 4.1’in (f) fıkrasından bağımsız olarak, bir anlaşma tarafının 1994 GATT anlaşması ile oluşan ürünün ihracat için satış veya kamulaştırmasını engelleme veya kısıtlama iznine sahip olduğu durumlarda bir getirinin transferini kısıtlayabilir. **(Bu madde ile, 4.1’in (b) fıkrasında geçen “getiriler” e istisna getiriliyor.)**

4.6 Bu maddenin 1 ila 5. Fıkralarından istisnai olarak, bir anlaşma tarafı eşitlik, ayrımcılık yapılmaması ve iyi niyet esaslarına dayalı olarak bir transferi geciktirebilir veya engelleyebilir. Anlaşma tarafının bunu yapabileceği durumlar aşağıdadır :

- a) Alacaklıların haklarını korumak için
- b) Yasal düzenlemelere uyumun sağlanması için veya yasa ve düzenlemelerle ilgili olarak

- (1) Menkul kıymetler, futures ve türev sözleşmelerindeki ihraç, ticaret ve işlemlerde
- (2) Transferlerin kayıtları veya raporları ile ilgili olarak, veya
- c) Cezai müeyyidelerle ve idari düzeydeki yargı kararları ile bağlantılı olarak

Yukarıda belirtilen istisnaların, anlaşma tarafı ülkenin bu anlaşmaya bağlı olarak kabul ettiği yüklenimlerden kaçınmak amacı ile kullanılmaması sağlanacaktır. *(Bu cümle esas alındığında yukarıda sayılan istisnaların uygulanabilirliği kalmıyor. Tarafların ne amaçla istisnalara başvurduğu sübjektif bir kriter olacağı için bu alanda sürekli bir tartışma yaşanacaktır.)*

5- BİLGİ TRANSFERİ VE BİLGİ İLETİŞİMİ

- 1- Anlaşma taraflarından hiç biri bir anlaşma tarafının ülkesi dışındaki – elektronik ortamdaki data transferleri de dahil olmak kaydıyla- bilginin transferini veya bilgi iletişimini engelleyecek hükümler getirmeyecektir. Bu hükmün geçerli olacağı durumlar aşağıda belirtilmiştir :
 - a) Bir anlaşma tarafının ülkesinde yatırımı bulunan bir başka anlaşma tarafının yatırımcısının yaptığı işin devamı için gerekli olması durumunda; veya
 - b) Bir anlaşma tarafının ülkesinde yatırımı bulunan bir başka anlaşma tarafının yatırımcısı tarafından yapılan alım veya satım ile bağlantılı olması halinde
 - (i) Bilgi işlem hizmetleri
 - (ii) Üçüncü şahıslara veya şahıslardan sağlanan bilgi de dahil olmak koşulu ile bilgi aktarımı
- 2- Paragraf (1)'de hiçbir şekilde,
 - a) Şirketin her türlü rapor tutma yükümlülüklerini ve raporlama ihtiyaçlarını olumsuz yönde etkileyecek ; veya

- b) Bir anlaşma tarafının şahsi bilgileri gizli tutma hakkı, şahsi kayıtların ve hesapların gizliliği de dahil olmak koşulu ile mahremiyetini koruma hakkını kısıtlayacak ve anlaşma hükümlerinin aldatmaya yönelik olarak kullanılmayacaktır.

6- SUBROGATION

Eğer bir anlaşma tarafı ya da onun tarafından yetkili kılınmış bir mercii, başka bir anlaşma tarafının ülkesindeki bir yatırımcının bir yatırımı ile bağlantılı olarak yapılmış bir sigorta poliçesi veya garanti, güvence sözleşmesi kapsamında bir ödeme yaparsa, karşı taraf yani anlaşmanın diğer tarafı, bu yatırımcının hak ve talebinin daha önceki anlaşma tarafına veya onun tarafından yetkili kılınmış bir merciiye devrini kabul edecek ve daha önceki anlaşma tarafı ya da onun tarafından yetkili kılınmış mercii benzeri bir hakkın subrogationı yüzünden uygulama yaptığında da aynı hakları talep edebilecek.

7- MEVCUT YATIRIMLARIN KORUNMASI

(Bu anlaşma, kendi yürürlüğe giriş tarihinden sonra yapılacak yatırımlara olduğu gibi, kendi yürürlüğe giriş tarihinden önce, ilgili anlaşma taraflarının yatırımcılarınca(söz konusu ülke yasaları doğrultusunda) yapılmış yatırımlara da uygulanacaktır. Bu anlaşma kendi yürürlüğe giriş tarihinden önce vuku bulmuş olaylardan kaynaklanan ya da sonuca bağlanmış bulunan taleplere uygulanmayacaktır.) veya (Bu anlaşma yürürlüğe girdiği tarihte var olan veya bu tarihten sonra kurulacak olan yatırımlara uygulanacaktır.)

YORUM : Parantez içinde yer alan hükümler aslında 2 ayrı versiyondan söz ediyor.

- (1) Anlaşma, kendisinden önceki yatırımları da kapsayacak veya,**
- (2) MAİ'nin imzalandığı sırada mevcut olan veya MAİ'nin oluşumu sonrasında kurulacak olan yatırımları kapsayacak**

V. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMLENMESİ :

Devletten devlete işletilen prosedürler –

A-GENEL HÜKÜMLER :

1. A-C maddelerinde belirlenen hükümler uyuşmazlıklardan kaçınma amacı ile ve anlaşma tarafları arasında anlaşmanın yorumlanması veya uygulanmasına ilişkin vuku bulacak uyuşmazlıkların çözümü için ve uyuşmazlık tarafları, diğer kural veya prosedürlerin uygulanması konusunda mutabakat sağlayamadığı zamanlarda uygulanacaktır. Buna karşın, uyuşmazlık tarafları tarafların önceden bilgi vermelerine ilişkin her hangi bir taahhütten ayrılmayabilir ve tarafların görüşlerini açıklama hakkı Madde B, paragraf1.a ve 4.c ve Madde C, paragraf 1.a, 4 ve 6.e’de belirtilmiştir.
2. Anlaşma tarafları ve sürece katılan diğer ilgili taraflar, bilgi sağlayan tarafın oluşturduğu ve B ve C maddeleri kapsamında ortaya çıkabilecek herhangi bir gizli veya patentli bilgiyi saklı tutacaklardır.
3. (Muhtemel içerik için Avrupa Komisyonunun veya REIO’nun textleri üzerinde geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır)

B- MÜZAKERE ETME, UZLAŞMA VE ARABULUCULUK

1- Müzakereler :

- a) Anlaşma taraflarından bir tanesi veya daha fazlası, anlaşmanın yorumlanması veya uygulaması hakkında vuku bulabilecek uyuşmazlıklar ile ilgili olarak herhangi bir diğer anlaşma tarafından müzakerelere katılmasını talep edebilir. Bu talep yazılı olarak iletilecektir ve talebin dayanakları, konuya ilişkin fiillerin tanımlanması da dahil olmak koşulu ile olayın anlaşılmasını kolaylaştıracak yeterli bilgiyi içerecektir. Kendisinden müzakerelere katılması talep edilen taraf, talebin kendisine ulaşmasını takip eden 30 gün içerisinde müzakerelere katılacaktır. Bu talebin sahibi olan taraf

ise, talebi karşı tarafa sunduğu tarihte müzakerelere katılma talebinin bir kopyasını da müzakerelere katılan diğer tarafların gruplarına vermekle yükümlü olacaktır.

- b) Bir anlaşma tarafı, ilk bahsi geçen anlaşma tarafı müzakere talebinde bulunmadığı sürece ve diğer anlaşma tarafına talep dilekçesinin alınmasından sonra 60 günlük bir müzakere süresi sağlamadıkça, bir diğer anlaşma tarafına karşı, bu maddenin C hükmü kapsamında tahkim girişiminde bulunmayabilir. **(Önce görüşme yapılmadan dava açılması mümkün olmayacak)**

2- Çok taraflı Müzakereler :

- a) Bu maddenin 1. Paragrafına bağlı müzakerelerin müzakere başlatılması talebinin alınmasını takip eden 60 gün içerisinde çözüme ulaşamaması durumunda uzlaşmazlık tarafları- bu anlaşmaya bağlı olarak- anlaşmanın Taraf Gruplarından bu meselenin dikkate alınmasını isteyebilir.
- b) Bu talep, yazılı olarak iletilecektir ve bu yazılı talepte gerekçeler belirtilecek, konu ile ilgili fiillerin tanımlamaları yapılacak ve şikayetin yasal gerekçesi gösterilecektir.
- c) Taraf Grupları uyuşmazlık taraflarına önerilerde bulunabilir. Taraf Grupları konu hakkındaki mütalaasını talebin alınmasını izleyen 60 gün içerisinde iletilecektir.

3- Arabuluculuk veya Uzlaşma :

Eğer taraflar, bir konuyu müzakereler üzerinden karşılıklı olarak tatmin edici bir sonuca ulaştıramayacak olursa bu kural ve prosedürler kapsamındaki mutabık kalabilecekleri çözüm büroları veya arabulucular veya uzlaştırıcılara başvurabilirler. **(Bu madde ile olaylar esnek ve netliği olmayan gerekçeler sonucunda hukuk dışı, özel bürolara taşınmak isteniyor. Tatmin edici sonuç (?), çözüm büroları (?))**

4- Sürecin gizliliği, sonuçların duyurusu :

- a) Müzakere süreçleri, arabuluculuk veya uzlaştırıcı mekanizmalarda yaşanan süreçler **gizli tutulacaktır.(Kamu oyu gelişmeleri bilmeyeceği için tepki gösteremeyecek, böylece yıkıcı kararların sonuçlarına katlanmak zorunda bırakılacaktır)**
- b) Olaylara dayandırılan sunuşlar dışında, hiçbir anlaşma tarafı -yasal prosedürün bağlayıcılığı olan herhangi bir bölümünde- bu anlaşma kapsamında başlatılan müzakere, arabuluculuk veya uzlaştırıcılık mekanizmalarında, başka bir anlaşma tarafının takındığı tutum veya yaptığı açıklamalara bel bağlamayacak veya bunlara başvurmayacak.
- c) Bu anlaşmaya bağlı olarak gerçekleştirilen müzakereler, arabuluculuk veya uzlaştırma işlemlerine taraf olan Gruplar çok yanlı olarak mutabık kalınan her sonuçtan Taraflar Grubunu bilgilendirecektir.

C-TAHKİM (devletten devlete işleyen tahkim mekanizması)

1- Kapsam ve süreç :

- a) Taraflardan birinin bu anlaşmanın ihlaline yol açan bir fiilde bulunması sonucunda oluşan bir taraflar arası uyuşmazlık, B maddesindeki müzakere gereklerini yerine getirmiş ve konuya taraf olan bir anlaşma tarafının talep etmesi halinde karar için bir tahkim kuruluna sunulacaktır. Uyuşmazlığa neden olan konuları açıklayıcı bilgiler içeren bir talep, söz konusu anlaşma tarafı duyurunun yapılması için başka bir yol önermediği ve bu yöntemi duyurmadığı sürece diplomatik kanallar kullanılarak karşı tarafa teslim edilecek ve talebin bir kopyası da Taraflar Grubuna teslim edilecektir.
- b) Bir anlaşma tarafı, yatırımcı tarafından sunulan veya sunulmasına izin verilen bir uyuşmazlık konusunda, uyuşmazlığın diğer tarafı, yatırımcının tahkim talebi sonrasında çözümsüzlükle sonuçlanan uyuşmazlık çözümü süreçlerinde varılan hükümleri ihlal etmediği sürece, bu maddeye bağlı olarak D maddesi hükmündeki

tahkim süreçlerine baş vuramayacaktır. **(Devletten Devlete ve Yatırımcıdan Devlete işleyen tahkim süreçleri aynı anda söz konusu olamayacak)**

- c) Taraflar arasında, taraflardan birinin bu anlaşma ve her iki tarafın da dahil olduğu bir başka anlaşmanın büyük oranda benzerlik taşıyan bir taahhüdüne aykırı davranması halinde ortaya çıkan bir uzlaşmazlık olduğunda, şikayette bulunan taraf, karar için kendi seçimi sonrasında belirleyeceği anlaşmanın esas alınmasını önerebilecektir. Böylece, şikayette bulunan taraf diğer anlaşma kapsamında alınacak karardan vazgeçmiş olacaktır.

2- Tahkimin oluşturulması :

- a) Uyuşmazlık tarafları, tahkim talebinin alınmasını takip eden 30 gün içerisinde 3 kişiden oluşan tahkim kurulunu atayacaklar ve bu üç kişiden birini Başkan seçeceklerdir. Zorlayıcı nedenler dışında, tahkim kurulu üyeleri ICSID Genel Sekreterliği tarafından önerilen kişiler olacaktır. **(ICSID, Uluslar arası Yatırım Uyuşmazlıkları için Çözüm Kurulunun İngilizce açılımının baş harfleridir. Bu kurul Dünya Bankası Yatırım ve Ticaret Uzmanları listesinde yer alan isimlerden oluşmakta, kurul üyelerinin hukukçu olması şartı bulunmamaktadır. ICSID tarafından alınan kararlarda tek kriter; yatırımcı haklarının ihlal edilip, edilmediğidir. İnsan hakları, çevre ve doğa standartlarının ihlali ya da işçi, sendika haklarının ihlali kurulda hiçbir şekilde kaale alınmamaktadır.)**Tarafların seçiminde veya uyuşmazlığın aynı tarafında yer alan grup sayısının 1'den fazla olması hallerinde taraflar her biri bir tarafca olmak koşulu ile 2 ek üye ataması daha yapabileceklerdir.
- b) Atamaların yukarıda paragraf (a)da belirtilen şekilde yapılmaması durumunda gereklilik görülen hallerde ve her hangi bir başka anlaşmanın da olmaması durumunda

taraf lar atamaları yapmak üzere ICSID Genel Sekreterini davet edebilirler. ICSID genel sekreteri bu talebi aldıktan sonraki 30 gün içersinde taraflarla yapacağı uyuşmazlık çözü mü müzakerelerinde uygun bir çözüme ulaşmaya çalışacaktır.

- c) Taraflar ve ICSID Genel Sekreteri aşağıda paragraf (b)de belirtilen liste doğrultusunda atanacak tahkim kurulu üyelerini enine boyuna düşünerek tespit etmelidirler. Uyuşmazlık taraflarından biri ya da ICSID Genel Sekreteri tarafından tahkimde özel uzmanların yer alması gerektiği düşünülecek olursa, ya da tercihen tamamen uzmanlarca yürütülmesinin daha doğru olacağı düşünülen tahkim davalarında listede bulunmayan bu uzmanlık bilgisine sahip kişilerin ayrıca atanması düşünülmelidir. **(Bu madde halen WTO’da aynı konuda uygulanmakta olan hükümlerden daha esnek ve toleranslı)**
- d) Belli bir tahkim kurulunun üyeleri bağımsız ve tarafsız olacaktır.
- e) Oluşturulan tahkim kurulunda oluşabilecek eksik kadrolar orijinal atama prosedürü ile doldurulacaktır.
- f) Taraflar Grubu, bu anlaşmada vazedilen tahkim kurullarına hizmet edebilecek yeterliklere,üstün özelliklere sahip ve bu işi yapmaya istekli kişilerden oluşan bir listenin devamını sağlayacaktır. Her bir anlaşma tarafı bu liste için maximum 4 üye atayabilir. Atamalar 5 yıllık dönemler için geçerli olacaktır. Bir sürenin bitiminde anlaşma tarafları daha önce atamış oldukları kişinin üyeliğini yenileyebilir veya yerine yeni bir üye atayabilir. Anlaşma tarafı listeye atama yaptığı kişinin arzu ve isteğinde azalma ya da yeterlik ve yetenekleri konusunda şüphe hissettiğinde bu kişiyi geri çekerek yerine başka bir atama yapabilir.

3- Ortaklaşa hareket etme :

- a) Aynı anlaşma tarafı ile benzer konular üzerinde uzlaşmazlığı olan anlaşma tarafları bu maddeye bağlı

uzlaşmazlık çözümü amaçlarına uygun olarak birlikte hareket etmelidir. 1'den fazla anlaşma tarafının aynı konu hakkında ve aynı anlaşma tarafına yönelik uzlaşmazlık çözümü - tahkim başvurusu için tek bir tahkim kurulu oluşturulmalıdır.

- b) 1'den fazla sayıda tahkim kurulu oluşturulacak olursa olanaklar el verdiği ölçüde her iki tarafın üyeleri de aynı kişilerden seçilecek ve süreçlerin zamanlamaları ortaklaştırılacak.

4- Üçüncü kişiler :

Her hangi bir anlaşma tarafı arzu ettiği taktirde, kendisine uyuşmazlıktaki yasal işleyişle ilgili konularda tahkime sözlü veya yazılı olarak kendi görüşlerini sunma fırsatı verilecek. Bu tip bir talebi olan uyuşmazlık tarafının süreç ile ilgili fakat Madde (A) paragraf(2)'de belirtilen gizli veya patentli bilgiler dışındaki dokümanlara ulaşabilmesi sağlanacak. Tahkim kurulu, bu tip taleplerin sunulması için süreç takvimini göz önünde tutarak nihai tarihler belirleyecek ve en az 30 gün öncesinde Taraflar Grubuna bu tarihleri duyuracak.

5- Bilimsel ve Teknik Uzmanlık :

- a) Bir uzlaşmazlık tarafının talebi üzerine veya uyuşmazlık tarafları arasında aksine bir mutabakat sağlanmadığı taktirde tahkim kurulu bir uyuşmazlık tarafınca ileri sürülen çevre, sağlık,güvenlik veya diğer bilimsel veya teknik konulardaki herhangi bir olaya ilişkin bir bilimsel veya teknik inceleme kurulu, veya bir uzman tarafından hazırlanacak yazılı bir rapor talep edebilir.
- b) Söz konusu kurul veya uzman, tahkim kurulu tarafından ve bilimsel ve teknik konularda üstün özelliklere sahip, bağımsız uzmanlar arasından, bu taraflarca belirlenmiş bilimsel ve teknik kurullar ile uyuşmazlık taraflarının katılacağı müzakereler sonrasında atanacaktır.
- c) Uyuşmazlık taraflarına aşağıdaki koşullar sağlanacaktır :

- i)Kurul veya uzmana sunulacak olay bazındaki konulara ilişkin yorumların tahkime ulaştırılması ve önceden duyurunun yapılması
- ii)Kurul veya uzman tarafından hazırlanacak raporun bir kopyası ile rapora ilişkin yorumların tahkime ulaştırılması
- d) Tahkim kurulu raporu alacak ve uyuşmazlık taraflarının rapora ilişkin her türlü yorumlarını hüküm verme hazırlığı sürecinde dikkate alacaktır.

6- Yargılama ve hüküm verme :

- a) Tahkim kurulu, uyuşmazlığa bu anlaşma hükümleri doğrultusunda karar verecek ve uluslar arası yasaların uygulanabilir hükümleri çerçevesinde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlayacaktır.
- b) Tahkim Kurulu, bir tarafın talebi üzerine nihai karar esnasında her iki tarafın da ciddi önyargılardan kaçınmasını sağlayabilecek geçici hükümler önerebilir
- c) Tahkim kurulu kendi varacağı hükümde hukuki bulgularını ve gerçeği geçerli gerekçeleri ile birlikte değerlendirecek ve taraflardan birinin talep etmesi durumunda hükme varmak için aşağıda belirtilen ek tedbirlere başvurabilecektir :
 - (i)Taraflardan birinin bu anlaşma çerçevesinde bulunduğu taahhütlere aykırı bir eylemi karşısında bir açıklama (deklarasyon) talebinde bulunmak
 - ii)Taraflardan birinin faaliyetlerini bu anlaşma hükümlerine uygun hale getirmek için bir önerge sunmak
 - iii)Talepte bulunan tarafın yatırımcısı veya ona ait yatırımda meydana gelen kayıp veya zararın karşılanması için maddi tazminat talep etmek
 - iv)Kabul edilen karara karşı olan tarafa, aynı şekilde ödemek de dahil olmak koşulu ile her tür ek tedbiri almak.
- d) Tahkim Kurulu, karar hükmünü A maddesinin 2. Paragrafında yer alan gizlilik gereklerine uyarak taslak hale getirecektir. Kararı hukuk diline uygun bir

terminoloji ile yazıp tahkim kurulunun oluşumunu takip eden 180 gün içerisinde, yine gizlilik koşuluna sadık kalarak uyuşmazlık taraflarına iletacaktır.

Uyuşmazlık tarafları, takip eden 30 içinde kararın her hangi bir bölümüne ilişkin yorumlarını yazılı olarak Tahkim Kuruluna sunacaklardır. Tahkim Kurulu bu sunuşları değerlendirecek, taraflardan ek, yazılı yorum vermeleri talebinde bulunabilecek ve yorum yapma süresinin tamamlanmasını takip eden 15 gün içerisinde nihai kararını verecektir.

- e) Tahkim Kurulu, nihai kararın bir kopyasını en kısa sürede, kararı kamu oyuna duyuracak olan Taraflar Grubuna iletacaktır.
- f) Tahkim kararları nihai ve aşağıda paragraf (7)ye konu olan uyuşmazlık tarafları açısından bağlayıcı olacaktır.
- g) Tarafların her biri, sürece dahil olmanın mali bedelini kendileri ödeyeceklerdir.

Tahkim Kurulunun maliyeti ise –tahkim, ödemelerin farklı ağırlıklarla yapılması yönünde bir direktif vermediği sürece- taraflar arasında eşit olarak paylaşılarak ödenecektir. Tahkim üyelerine ödenecek olan ücretler ve masraflar Taraflar Grubunca oluşturulacak ve tahkim tüzüğü süresince yürürlükte kalacak bir tabloya bağlanacaktır. **(Bu hüküm, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için çok önemli bir mali külfet getirmektedir. Çünkü davayı kazansalar bile masraf yükünü paylaşmak zorunda bırakılmaktadırlar)**

7- Geçersiz Kılmak :

- a) Her bir uyuşmazlık tarafı, aşağıda sayılan durumların birinde veya birkaçında bir hükmün kısmen ya da tamamen geçersiz sayılması talebinde bulunabilir:
 - i) Tahkimin doğru ve uygun bir şekilde oluşturulmaması halinde;
 - ii)Tahkim kurulunun açık bir şekilde yetkilerini aşması durumunda; **(Bu yetkilerin net bir tanımlaması yok)**

iii)Tahkim üyelerinden biri ya da kararda etkili olacak bir uzmanın kirli ilişkiler içinde olması veya delilin bu tip bir ilişkiye dayanıyor olması halinde; **(Bu hükümde kullanılan “kirlilik” terimi hiçbir kritere dayandırılmadığı için son derece geneldir ve kötüye kullanılması da mümkündür)**

iv)Temel bir prosedür hükmünden ciddi bir biçimde ayrılması halinde; **(Hangi prosedür hükmünün temel olup; hangisinin temel olmadığına kim karar verecek? Ya da bu hükümden ciddi bir şekilde ayrılmanın kriteri ne olacak ?)**

v) Hükümün dayandırıldığı gerçeklerin geçersizliği halinde **(Gereçlerin geçersizliğine kim tarafından, nasıl karar verilecek ?)**

- b) Kararın iptali ile ilgili talep, bu maddenin 1. Paragrafı altında belirlenen ve bir uzlaşmazlıkta uygulanacak kurallar çerçevesinde kurulup; işletilecek bir tahkim heyetinin kararına sunulacaktır.
- c) Bu tip bir talep; kararın alınmasını takip eden veya kirliliğe ilişkin gerçeklerin fark edilmesinden itibaren (hangisi daha sonra gerçekleşti ise o esas alınacak) geçecek 120 gün içinde ve her şekilde kararın alınmasını takip eden 5 yıl içersinde iletilmek zorundadır.
- d) Tahkim Kurulu, karar hükmünü kısmen veya tamamen iptal edebilir. Eğer karar iptal edilirse iptale ilişkin gerekçe Taraflar Grubuna iletilecektir. Böyle bir durumda, uyuşmazlık, karar için yine bu maddeye uygun olarak oluşturulacak yeni bir tahkim kuruluna veya mümkün olan başka bir platforma sunulabilir ve bu durumda, bu maddenin 1-c fıkrasına bağlı kalınmayacaktır. **(Bahsi geçen 1-c fıkrasındaki genel engellemeye rağmen, bu hükümle yeni bir MAİ-Tahkim sürecine başlanabilecektir.)**

8- Kusura ilişkin kurallar :

İki devlet arasındaki uyuşmazlık tahkimi için PCA Seçimli Kuralları, bu maddenin ek hükümlerine uygulanacaktır. Taraflar Grubu, bu kuralların pürüzsüz işlenmesini sağlamak ve özellikle de bu kurallar ile PCA Seçimli Kuralları

arasındaki iç ilişkiyi netleştirmek için ek hükümleri onaylayabilir.

9- Uyumsuzluğa Tepki :

- a) Eğer bir anlaşma tarafı, varılan hükümde belirlenen taahhütlere makul bir süre içinde uymayacak olursa, bu anlaşma tarafı ile, alınan kararı doğru bulan her hangi bir anlaşma tarafının talebi halinde ve çok taraflı kabul edilebilirliği olan bir sonuca ulaşma görüşünden hareketle müzakerelere başlanacaktır. Müzakere talebinin iletildiği tarihten başlayarak 30 gün içerisinde tatmin edici bir sonuç üzerinde anlaşma sağlanamaması durumunda, alınan kararın lehinde olan ve (bu davranışa tepki anlamında önlem alınması düşüncesinde olan)(Bu anlaşmanın taahhütlerinin diğer anlaşma tarafına uygulanmasını yasaklama düşüncesinde olan)her hangi bir anlaşma tarafı, Taraflar Grubu ve diğer anlaşma tarafına duyuruda bulunacaktır.
- b) Bu tip bir (tepki önlemi)(Yasaklama)nın etkisi, diğer uyumsuz davranan anlaşma tarafına uygulanan ile orantılı olmak zorundadır. Bu tip önlemler (Genel Muamele)ve (Kamulaştırma) ilişkin hükümlerin uygulanmasını (kurulmuş bir yatırım için getirilen diğer korumaları yok sayan) yasaklayıcı nitelikte olamaz.
- c) Herhangi bir tarafın varılan hükümle ilgili olarak, 30 günlük süre içinde müzakerelere başlanması yönündeki talebi halinde, Taraflar Grubu konuyu gündemine alacaktır. (Talebin Taraflar Grubu Sekreteryasınca kabulünü takip eden 20. güne kadar tepki önlemi alınmayacaktır.) Taraflar Grubu :
- i) Uyuşmazlık tarafları dışında varılan bir konsensus ile önerilerde bulunabilir;
- ii) Karara uymayan anlaşma tarafının Taraflar Grubu kararlarına katılma hakkını karara uymayan tarafın dışında kalan taraflarca varılan bir konsensus ile yasaklayabilir; ve

iii) (Tepkisel önlem alınmasını savunan tarafın dışında kalan taraflarla varılacak bir konsensus ile tepki önlemlerinin tümünün ya da bir bölümünün uygulanmamasına karar verebilir. Karşı taraf bu karara uyacaktır.)

d) Bir anlaşma tarafının alınan kararda belirtilen yüklenimlere uymadığı ya da herhangi bir tepki önleminin yasal olmadığı iddiasıyla ilgili bir uyuşmazlık, bu uzlaşmazlığa taraf olan anlaşma tarafının talep etmesi halinde ve yine bu hükmü karara bağlamış olan tahkim kuruluna sunulacak; eğer ilk tahkim kurulu müsait değilse Genel Sekreter tarafından oluşturulacak olan tek veya üç üyeli bir tahkim kuruluna sunulacaktır. Talep; bu maddenin 1.a fıkrasında belirtilen ve bir talep durumunda uygulanacak kurallar ile aynı ve aynı tarzda ve tahkim kurulunun yerinde olacağını düşündüğü belli bazı değişiklikler ile olacaktır. Nihai karar, orijinal tahkim kurulunun görev yapacağı durumda talep başvuru tarihinden sonraki 60 gün içinde, yeni bir tahkim kurulunun söz konusu olduğu durumda ise bu tahkim kurulunun kurulduğu tarihten itibaren geçecek 60 gün içinde sonuçlanacaktır.

YATIRIMCIDAN - DEVLETE İŞLETİLEN PROSEDÜRLER :

D- Bir anlaşma tarafı ve bir yatırımcı arasında meydana gelen uyuşmazlıklar

1- Kapsam ve Durum :

a) Bu madde, bir anlaşma tarafı ile başka bir anlaşma tarafının yatırımcısı arasında vuku bulan, bu anlaşma hükümleri çerçevesinde daha önce yapılan bir taahhüdün ihlal edildiği ve bu nedenle yatırım veya yatırımcıya zarar veya hasar açtığı yolundaki iddialardan

kaynaklanan uyuşmazlıklarda uygulanacaktır. (**“Kayıp veya hasar” konusunda hiçbir tanımlama bulunmadığı için en esnek biçimde kullanılacak ve anlaşmaya taraf olan ülkelere çok ağır bedellere mal olabilecek bir hüküm**)

- b) Başka bir anlaşma tarafının bir yatırımcısı da anlaşma tarafı ev sahibi ülkenin yatırımcının belli bir yatırımı ile bağlantılı bir taahhüdüne ilişkin bu maddeye bağlı olarak yatırım uyuşmazlığı gerekçesi ile tahkime başvurabilecektir. Ev sahibi ülkenin bu, söz konusu taahhütleri :

i) Yatırımcı veya yatırıma özel olarak ev sahibi ülkenin yetkili makamlarınca sağlanacak bir yatırım yapma yetkisi

ii) Söz konusu meselelerin kategorileri ile ilgili hakları belgeleyen yazılı bir anlaşma –ki yatırımcı da zaten bu koşullara güvenerek bir yatırımı kurma, kazanma veya önemli ölçüde büyütme girişimlerinde bulunmaktadır.

2-Uyuşmazlık Çözümünün Yolları :

Bu tip bir uzlaşmazlık mümkün olduğu kadar müzakere veya görüşme ile çözümlenmelidir. Eğer bu yolla çözümlenemezse yatırımcı çözüm için aşağıdaki yöntemlere başvurabilecektir :

- a) Uyuşmazlığa taraf olan anlaşma tarafının idare mahkemeleri veya herhangi bir yetkili mahkeme
- b) Uyuşmazlığın meydana gelmesinden önce mutabık kalınan herhangi bir uyuşmazlık çözüm prosedürüne uyma; veya
- c) Bu anlaşma doğrultusunda aşağıda belirtilen tahkim kurulları aracılığı ile
- i) Eğer işe yarıyorsa ICSID Sözleşmesi
- ii) Eğer işe yarıyorsa ICSID Ek Olanak Hükümleri
- iii) Uluslar arası Ticaret Hukuku hakkındaki Birleşmiş

milletler komisyonu tahkim hükümleri- UNCITRAL-

iv)Uluslar arası Ticaret Odası (ICC)nın Tahkim Hükümleri

(Bu madde ve bağlı ek hükümleri ile isterse bireysel bir portföy yatırımcısı ya da kurumsal niteliğe haiz bir Şirket olsun ulus Devletler aleyhine dava açma hakkını elde ediyor.)

3-Anlaşma Tarafı Ülkeye İzin (**Koşulsuz izin**)

- a) Sadece paragraf (3.b)'ye konu olan olaylarda, her bir anlaşma tarafı bu anlaşma hükümlerine dayalı olarak bir uyuşmazlığın uluslar arası tahkime götürülmesine koşulsuz izin verir.
- b) Bir anlaşma tarafı, giriş yapma veya onaya ilişkin belgenin ibraz edilmesi durumunda bu belgenin duyurusunu yapmak suretiyle; izin verebilir ve paragraf 3 (a) da belirtilen bu izin sadece anlaşma tarafının yatırımcısı veya yatırımının aynı uyuşmazlıkla bağlantılı olarak herhangi bir diğer uyuşmazlık çözüm mekanizmasına başvurma hakkından yazılı olarak vazgeçmesi ve sonuçlanmamış benzer herhangi bir prosedürden çekilmesi koşulu ile uygulanacaktır.

4-Süre ve bildirimde bulunma

Bir yatırımcı, bu maddenin 2.c paragrafına dayanarak, uyuşmazlıktaki anlaşma tarafının uyuşmazlığa yol açan hareketi yapacağı yönündeki niyeti ile ilgili bildirimini takip eden 60 gün içerisinde fakat yatırımcının uzlaşmazlığa yol açan olayları ilk öğrendiği ya da öğrenmiş olması gereken tarihten itibaren 5 yılı geçmemek koşulu ile uyuşmazlık başvurusunda bulunabilir. Bir nüshası Taraflar Grubuna iletilecek olan “niyet bildirimini” aşağıdaki unsurları içerecektir :

- a) Şikayette bulunan yatırımcının adı ve adresi ;
- b) Eğer varsa, yatırımın adı ve adresi
- c) Bu anlaşmanın ihlal edildiği iddia edilen maddeleri ve diğer ilgili hükümler;
- d) Talebin fiili mesnedi ve konular;
- e) İddia edilen zararın maddi miktarı da dahil olmak üzere istenen telafi

5- Tarafların yazılı anlaşması

Bir anlaşma tarafınca alt paragraf 3.a'ya dayanarak verilen izin, alt paragraf 2.c'ye dayanarak yatırımcı tarafından yapılan yazılı uyuşmazlık çözümü başvurusu veya yatırımcının böyle bir başvuruda

bulunması için önceden almış olduğu yazılı izin ile birlikte ICSID Sözleşmesinin 2. Bölümü ile ICSID Ek Hükümleri, UNCITRAL-Tahkim mekanizmasının 1. maddesi, ICC'nin tahkim hükümleri ve B.M.in New York Sözleşmesi hakkındaki Konvansiyonunun 2. maddesinde vazedilen hükümler, taraflar arasındaki uyuşmazlık çözümü için yazılı anlaşmayı ve yazılı izni oluşturacaktır. Anlaşma tarafı bu maddenin 9. Paragrafında belirlenen durum dışında tek taraflı olarak anlaşmadan çekilemeyecektir.

6- (Avrupa Komisyonu veya REIO anlaşma tarafınca textin bu bölümü üzerinde muhtemel içerik için çalışmalar sürdürülmektedir.)

7- Tahkim Kurullarına başvurular.

a) Uyuşmazlık tarafları aksi bir mutabakat içinde olmadıkları taktirde tahkim heyeti 3 üyeden oluşacaktır. Üyelerden 1 tanesi davacı tarafından, 1 tanesi davalı tarafından, heyete başkanlık edecek olan üçüncü üye ise taraflar arasındaki mutabakat sonucunda atanacaktır. **(Bu maddede yatırımcıya tanınan haklar Devletlere tanınan haklarla eş değerde tutulmuştur.)**

b) Tahkim için yapılan başvuruyu takibeden 90 gün içinde bir tahkim komisyonunun oluşturulamaması halinde tahkim üyeleri, tarafların her ikisinin de talebi üzerine ki bu talep yatırımcıdan da gelebilir, atama makamınca atanacaklardır. Paragraf 2, alt paragraf c.i, c.ii ve c.iii ile paragraf 9'a dayanılarak açılan tahkim davalarında atama mercii ICSID Genel Sekreteri olacaktır. Paragraf 2, alt paragraf c.iv'ye dayanarak açılan tahkim davalarında atama mercii, ICC'nin Uluslar arası Tahkim Kurulu olacaktır.

c) Bu maddeye dayanarak tahkim başvurusunda bulunan taraflar ve atama mercii atamaları aşağıdaki gruplar arasından yapılmalıdır :

i)Paragraf 2.f, madde C 'ye uygun olarak taraflarca teyit edilen listedeki üyeler arasından; ve

ii)Eğer uyuşmazlık konusu Tahkim heyetinde özel uzmanların bulunmasını

gerektiriyorsa, Listede olmayan fakat konu hakkında tam uzmanlık bilgisine sahip

olan kişiler arasından

- d) Atama mercii görevini, mümkün olduğunca uyuşmazlık tarafları ile müzakerelerde bulunarak yerine getirecektir.
- e) ICSID tahkim mekanizmasının 39. maddesi ve ICSID Ek Hükümlerinin C bölümünün 7. Maddesi gereğince uzlaşmazlık taraflarınca belirlenecek tahkim üyelerinin milliyetleri konusuna yardımcı olmak ve tarafların tahkim üyeliği seçiminde bağımsızca davranabilmeleri veya tahkim üyelerinin farklı ulusa mensup olmaları durumunda önyargılardan bağımsız olmak için :
 - i) Şikayette bulunan uyuşmazlık tarafı, her bir tahkim üyesinin bu maddenin 2.c veya ii paragraflarında belirlenen koşullarda atanması konusunda mutabıktır; ve
 - ii) Şikayette bulunan bir yatırımcı, yalnızca tahkim heyetinin her bir üyesinin atanması konusunda yazılı bir onay vermesi halinde paragraf 2.c veya ii'ye dayanarak işlem başlatabilir veya başlamış bir prosedüre devam edebilir.

8- Yatırımın devamlılığı

Bir anlaşma tarafının yasaları çerçevesinde daha önce kurulmuş olan başka bir anlaşma tarafının İşletmesinin 2.c'ye dayanarak uyuşmazlık çözümü talep etmesi halinde –bu yatırımla ilgili uyuşmazlıklar amaçlanarak- bu işletme bu madde çerçevesinde, başka bir anlaşma tarafının yatırımcısı olarak kabul edilecek ve ICSID'in uyuşmazlık çözümleri ile ilgili 25(2)(b) hükümleri gereğince bu işletmeye sahip olan veya onun kontrolünü elinde bulunduran yatırımcı tarafından anlaşmaya taraf olan başka bir Devletin milliyeti üzerinden çözüm önergesi sunulmayacaktır. **(Bu madde ile anlaşmanın imzalanmasından önce kurulmuş işletmeler de anlaşma kapsamına dahil ediliyor. Türkiye delegasyonu bu maddeye çekince koyduğu halde dikkate alınmamış ve bu madde kesinleştirilmiş.)**

9- Çok yönlü yargılamaların birleştirilmesi

a) Aynı anlaşma tarafı ile ilgili, paragraf 2.c. kapsamında, iki veya daha fazla uyuşmazlığın söz konusu olması durumunda, Anlaşma tarafı bu maddeye dayanarak, bunların bir bölümü ya da tamamının birleştirilmesi talebi ile ayrı bir tahkim komisyonu oluşturulması için başvuruda bulunabilir. Bu talepte aşağıdaki şartlar aranacaktır :

- i) Birleştirilmesi istenen işlemlerin taraflarının isimleri ve adresleri
- ii) İstenen birleştirmenin kapsamı ve
- iii) Talebin gerekçeleri

Anlaşma tarafı, bu talebi birleştirmeye konu olan her bir yatırımcıya ve bir kopyasını da Taraflar Grubuna teslim edecektir.

- b) Birleştirme talebi, paragraf 2.c. de belirtilen listeden yatırımcı taraflarının mutabakatı ile belirlenecek tahkim komisyonuna sunulacaktır. Yatırımcı taraflar, oluşturulan tahkim komisyonunun amacı çerçevesinde tek bir taraf gibi davranacaklardır.
- c) Eğer yatırımcı tarafları birleştirme talebinin alındığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde bir tahkim kurulunun belirlenmesinde ve bir tahkim mekanizmasında mutabakat sağlayamazlarsa talep ;
 - i) Bu maddeye bağlı olarak, tahkim için UNCITRAL tahkim mekanizmasına sunulacaktır ve,
 - ii) Atama mercii, bu maddenin 7. Paragrafı hükümleri doğrultusunda tüm tahkim üyelerini atayacaktır.
- d) Tahkim heyeti, uyuşmazlıkların bir kısmı veya bütününe ilişkin yargı hakkını üstlenecek ve diğer tahkim işlemleri tarafların görüşleri alındıktan sonra, uyuşmazlık çözümünde adil ve etkin bir sonuca ulaşmak için en iyisinin bu olduğu görüşünden hareket edilerek daha sonraya bırakılabilecek.
- e) Bir yatırımcı, bu madde 9'a dayanarak uyuşmazlık savını tahkimden geri çekebilir ve böyle bir uyuşmazlık, paragraf 2.c'ye dayanarak yeniden tahkime götürülemez. Geri çekilme birleşmenin bildirimini müteakip 15 gün içerisinde

yapılacak olursa bu uyuşmazlık tahkim kurulu, yatırımcının paragraf 2.c.dışındaki uyuşmazlık çözüm mekanizmalarına başvurusu konusunda önyargılı olmayacaktır.

- f) Anlaşma tarafının talebi halinde, bu maddeye dayanarak kurulan tahkim heyeti birleşme işlemlerinin başlatılması sonrasında tahkime götürülecek olan paragraf 9.a kapsamı içinde fakat paragraf 9.d ile aynı temel ve aynı etkideki bir uyuşmazlığın bir bölümü ya da tümünü yargılayıp yargılamamaya karar verebilir.

10- Ön itirazlar

- a) Tahkim kararına ya da başvurunun kabul edilebilirliği konusundaki her türlü itiraz savunmanın raporundan önce yapılacaktır.
- b) Böyle bir itiraz durumunda, tahkim heyeti işlemleri durdurabilir.
- c) Tarafların durumu öğrenmesi sonrasında tahkim heyeti, itirazı kabul edip etmeyeceğine dair kararını itirazın yapıldığı tarihten itibaren 60 gün içerisinde vermelidir.

11- Kefalet

Bir anlaşma tarafı, bir savunma anlamında ve herhangi bir gerekçe ile karşı bir talep ileri sürmeyecektir, ileri sürülen zararların tümü ya da bir kısmı için talep edilen tazminat ya da diğer kefaletler bir kefillik, garanti veya sigorta sözleşmesine uygun olarak alınacaktır.

12- Üçüncü Kişilerin hakları

Tahkim heyeti, kendi oluşumu hakkında Taraflar Grubuna bildirimde bulunacaktır. Tarafların görüşleri dikkate alınarak Tahkim heyeti uyuşmazlıktaki hukuki konularda yazılı görüş bildirmek isteyen herhangi bir anlaşma tarafına, sürecin bu nedenle gecikmesine yol açmamak koşulu ile bunu yapma izni verebilir. Tahkim oluşumunun taraflar grubuna bildirilmesini takip eden 30 gün içinde talepte bulunan herhangi bir anlaşma tarafına uyuşmazlığın hukuki boyutları hakkında görüş bildirme fırsatı tanınacaktır.

13- Bilimsel ve Teknik Uzmanlık

- a) Şikayette bulunan bir Anlaşma Tarafının talebi üzerine veya Anlaşmanın uyuşmazlığa başvuran taraflarının kendi girişimleri ile ilgili onayı ile tahkim komisyonu, uzlaşmazlık başvurusunda bulunan tarafın ileri sürdüğü mesele ile ilgili bilimsel veya teknik bir kuruldan, veya uzmandan çevre, sağlık, güvenlik veya diğer bilimsel veya teknik konular hakkında yazılı görüş isteyebilir. **(Teknik bilirkişi raporu ancak davacının talebi halinde ve tahkim heyetinin de uygun görmesi koşulu ile istenebilecek. Devletlerin yatırımcılara dava açma hakkı bulunmadığından, Davalı Devletlerin bilirkişi raporu isteme gibi bir hakkı olmayacak)**
- b) Kurul veya uzmanlar, tahkim heyeti tarafından ve bilimsel teknik konularda üstün bilgi birikimine sahip bağımsız çalışan uzmanlar arasından, uyuşmazlık başvurusunda bulunan taraflar ile onların teknik veya bilimsel kurullarıyla yapılacak görüşmeler sonrasında belirlenecektir.
- c) Davacı anlaşma taraflarına ;
- i) uzman veya kurula havale edilmesi önerilen konular hakkında Tahkim heyetine görüş ve yorumlarını sunma fırsatı tanınacak ve önceden haber verilecektir
- ii) Uzmanlar ya da kurulca hazırlanan raporun bir kopyası verilecek ve rapor hakkında Kurula görüşlerini sunma fırsatı verilecektir.
- d) Tahkim vereceği kararın hazırlığında raporu ve tarafların yorumlarını dikkate alacaktır.

14- Uygulanabilir Yasa

- a) Paragraf 1.a'ya bağlı olarak uzlaşmazlığa konu olan meselelerde bu Anlaşma doğrultusunda karar verilecek, uluslar arası hukukun uygulanabilir hükümleri doğrultusunda yorumlanıp, uygulanacaktır.
- b) Bu maddenin 1.b paragrafına dayalı olarak uyuşmazlık konusu olan meseleler, uyuşmazlık taraflarının üzerinde mutabık kalabileceği bir yasanın bu tip hükümleri doğrultusunda karara bağlanacaktır. Böyle bir anlaşmanın olmadığı durumda bu tip meseleler uyuşmazlığa taraf

ülkenin yasaları doğrultusunda karara bağlanacaktır, yetkiyi düzenleyen yasa veya anlaşma ve uluslararası hukukun benzer hükümleri uygulanabilir.

15- Çözüm ile ilgili geçici hükümler

- a) Bu maddeye dayanarak kurulan bir tahkim komisyonu bir davacı tarafın haklarını korumak için ya da tahkim heyeti kararlarının tam yürürlüğe konmasını sağlamak için geçici koruma amaçlı hükümler önerebilir.
- b) Hukuki veya İdari Tahkim heyetlerince ve bu maddeye dayanarak uyuşmazlık çözüm mekanizmasındaki kendi hak ve çıkarlarını korumayı amaçlayan uyuşmazlık tarafı için önerilen ve zararların karşılanması ile ilgili olmayan geçici hükümler paragraf 3.b altındaki iznin, bir anlaşma tarafının kısıtlanması amacıyla kullanılması olarak sayılmaz ve paragraf 2.c.'nin hükümlerinden herhangi birine bağlı olarak yapılacak tahkime izin verilir.

16- Nihai Kararlar

- a) Tahkim heyeti, kendi kararında hukuki gerekçelere yer verecek ve taraflardan birinin talebi halinde aşağıdaki taleplerde bulunabilecektir :
 - i) Anlaşma tarafının bu anlaşmaya bağlı olarak bulunduğu taahhütlere uymaması durumunda bunu açıklayan bir deklarasyon
 - ii)Ödeme zamanına kadar geçen sürede meydana gelen kayıp veya hasarın faizini de içeren bir tazminat ödemesi
 - iii)Uygun durumlarda geri ödeme- Anlaşma tarafının geri ödemenin pratik açıdan uygulanabilir olmayan durumlarda tazminat ödemesini sağlamak koşulu ile –
 - iv)Uyuşmazlık taraflarının mutabakatı ile bir başka telafi şekli
- b) Bir yatırımda meydana gelen ve ticareti etkileyen kayıp ve zararların söz konusu olduğu durumlarda tahkim heyeti bu tazminat veya geri ödemenin doğrudan yatırıma yapılmasına karar verebilir.

- c) Bir tahkim kararı nihai karar olacak ve uyuşmazlık tarafları arasında bağlayıcı olacaktır ve bu hükme varılmasına karşı olan anlaşma tarafınca ertelenmeksizin yerine getirilecektir.
- d) Hüküm, paragraf 17 deki gerekler uyarınca tutarlı olarak tasarlanacak ve kamu oyunun ulaşabileceği bir doküman haline getirilecek. Kararın bir nüshası karar ICSID Sözleşmeleri altında alındıysa ICSID Genel Sekreterince, ICC Uluslar arası Tahkim Kurulu hükümleri çerçevesinde alındıysa ICC Uluslar arası Tahkim Kurulu Genel Sekreterince, UNICITRAL hükümleri altında alındıysa tahkim kurulunca Taraflar Grubuna teslim edilecektir.

17- Gizlilik gerektiren ve özel patentli bilgiler

Taraflar ve sürece katılan diğer kişi ve kurumlar süreç sırasında açığa vurulmuş olabilecek ve bilgiyi sağlayan tarafça özel olarak derlenmiş gizli veya özel patentli bilgileri saklı tutacaklardır. Tarafların verdiği yazılı yetki belgesi olmadan bu bilgileri yaymayacaklardır.

18- Kararın yeri ve uygulanabilirliği

Bu maddeye bağlı başlatılan tüm tahkim prosedürü, New York sözleşmesi kapsamında olan tarafın Devletinde yürütülecektir. Bu madde çerçevesinde tahkim heyetine sunulan talepler bu Sözleşmenin 1. Maddesi amaçlarından olan “bir ticari ilişki ve işlem” kaynaklandığı kabul edilecektir. Her bir anlaşma tarafı, buradaki madde D. Doğrultusunda alınan bir hükümden kaynaklanan parasal yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağlayacaktır.

19- Tahkim Heyeti Üyelerinin Ücretleri

Bu maddeler uyarınca oluşturulan bir tahkim heyetinin bir üyesine ödenmesi gereken ücret ve masraflar Taraflar Grubunca hazırlanan bir listeden belirlenecektir ve bu liste tahkim tüzüğü süresince yürürlükte olacaktır.

20- Ek Hükümler

Taraflar Grubu, bu hükümlerin pürüzsüz işletilmesini sağlamak ve özellikle de bu hükümler ile bu anlaşmanın D maddesinin 2.c

paragrafı altında oluşturulacak tahkim hükümleri arasındaki iç ilişkiyi berraklaştırmak için ek hükümler çıkarabilir.

VI. MUAFİYETLER VE KORUYUCU HÜKÜMLER

(Dikkat: Muafiyet; her hangi bir anlaşma tarafının anlaşmanın kurallarını hiçbir cezaya tabi olmaksızın ihlal edebilmesi anlamına gelmektedir.)

Genel Muafiyetler :

- 1- Bu madde, 4/2 ve 3'e uygulanmayacaktır (Çatışmalardan korunma, tazminat ve kamulaştırma ile ilgili hükümler)
- 2- Bu anlaşmadaki hiçbir şey aşağıda sayılanlar anlamına gelmeyecektir;
 - a) Herhangi bir anlaşma tarafının kendi ülkesinin temel güvenliğinin yararına olduğuna inandığı bir eylemde bulunmaktan alı konması. Bu eylemler ise aşağıda i, ii, iii maddelerinde detaylandırılmıştır.**(Bu hüküm GATT ve NAFTA'da da aynı şekilde yer almakta ve burada geçen "temel güvenlik" kavramı herkese göre değişik algılanabileceği ve ulusal güvenlikten hiç bahsedilmediği için son derece ciddi tehditler içermekte)**
 - i) Savaş dönemlerinde veya silahlı çatışma veya uluslar arası ilişkilerde aciliyet gerektiren diğer durumlarda yapılması gerekenler
 - ii) Silahsızlanma ile ilgili uluslar arası anlaşmalar veya ulusal politikaların bağlamında alınacak önlemler
 - iii) Silah ve cephane üretimi ile ilgili konularda alınacak önlemler
 - b) Herhangi bir anlaşma tarafına, kendi temel güvenliğine ters düştüğüne inandığı herhangi bir bilgiye ulaşması veya bu bilgiyi oluşturması için izin alma şartının getirilmesi
 - c) Herhangi bir anlaşma tarafının uluslar arası barış ve güvenliğinin tesisi için Birleşmiş Milletler Şartına bağlı olarak bulunduğu taahhütleri yerine getirmekten alı konması

- 3- Bu tip gereklere konu olan hükümler, anlaşma tarafları arasında gereksiz veya keyfi ayrımcılık yapmanın aracı olarak ya da kılıfına uydurulmuş bir yatırım kısıtlaması için kullanılacak bir tarzda uygulanmayacak, bu anlaşmada hiçbir şey anlaşma taraflarını, kamu düzeninin devamı için gerekli gördükleri önlemleri almaktan engelleme olarak yorumlanmayacaktır.
- 4- Bu maddeye uygun olarak alınan önlemler veya başlatılan eylemler Taraflar Grubuna bildirilecektir.
- 5- Alınan bu önlemler ya da başlatılan eylemlerin tamamen ekonomik nedenlerden kaynaklandığına veya bu önlem ve eylemlerin korunmakta olan çıkarlara uygun olmadığına inanmak için gerekçeleri bulunan anlaşma tarafı madde V, B1. Uyarınca diğer anlaşma tarafı ile müzakere yapma talebinde bulunabilir (Devletten Devlete işleyen prosedürler). Hakkında şikayet bulunan anlaşma tarafı, şikayette bulunan anlaşma tarafının istediği ve alınan önlemler ve gerekçeleri ile ilgili bilgileri verecektir.

(Dikkat : Bu maddede yer alan “korunmakta olan çıkarlara uygun olmamak” şeklindeki terim en geniş anlamı ile alınacağından muazzam bir sorun yaratacak ve neredeyse genel muafiyetlerin tümünü etkisiz hale getirebilecektir)

PARA VE DÖVİZ KURLARI DEĞİŞİM ORANLARININ TAKİBİNDEKİ İŞLEMLER

- 1- Madde XX (Ulusal Muamele), YY (En çok kayırılan ülke) ve ZZ (Şeffaflık) bir anlaşma tarafının Merkez Bankası veya Parasal konulardan sorumlu mercii tarafından uygulanan para ve döviz değişim oranları politikalarının takibi için yapılan işlemlere uygulanmayacaktır.
- 2- Bu işlemlerin XX, YY ve ZZ hükümlerine uymadığı durumlarda, bu maddeler anlaşma tarafının anlaşma kapsamında bulunduğu taahhütlerden kaçması anlamında kullanılmayacaktır.

GEÇİCİ KORUMA HÜKÜMLERİ

- 1- Bir anlaşma tarafı aşağıda belirtilen hükümlere bağlı taahhütleri ile çelişen yasaları önlemleri alabilir veya bunları (varsa) devam ettirebilir ;
 - Madde xx (Transferler)
 - Madde yy, paragraf 1.1 (Ulusal Muamele) Sınır ötesi sermaye işlemleri ile ilgili
 - a) Ciddi ödemeler dengesi ve dış finansman güçlükleri veya bunlardan kaynaklanan tehditler altında olduğu zaman; veya
 - b) İstisnai hallerde, sermaye hareketlerinin neden olduğu veya neden olma tehdidinin bulunduğu, özellikle para ve döviz kuru oranlarında makro ekonomik idare açısından ciddi güçlüklerin olduğu hallerde.
- 2- Paragraf 1. de bahsi geçen başvurulacak önlemler :
 - a) Uluslar arası Para Fonu IMF ile yapılan anlaşma ile uyumlu olacak
 - b) Paragraf 1. de tanımlanan durumlarla ilgili olarak alınacak önlemlerde gerekli olandan fazlası yapılmayacak
 - c) Bu durum, geçici olacak, koşullar izin verir vermez önlemler kaldırılacaktır.
- 3- (a) Paragraf (1) de bahsi geçen önlemler, içeriğinde yapılan her türlü değişiklik de dahil olmak koşulu ile en kısa zamanda Taraflar Grubuna ve Uluslar arası Para Fon IMF'ye bildirilecektir.
(b) Paragraf (1) de bahsi geçen önlemler ve bunlarda yapılan her türlü değişiklikler kabul edilmesini takip eden 6 ay içerisinde incelemeye, onaylanmaya ya da reddedilmeye konu olacak ve bu süreden sonra da bu önlemler kaldırılana kadar her 6 aylık sürede bu uygulama devam edecektir.
(c) Bu incelemeler paragraf 2. de bahsi geçen önlemlere uygunluk açısından cevap verecek ve özellikle bu önlemlerin paragraf 2 © doğrultusunda kaldırılmasına yardımcı olacaktır.

- 4- Paragraf (1) de bahsi geçen önlemler ve bunlarda yapılacak her türlü değişiklikle ilgili kararın, uygulanmasında IMF tarafından onaylanması bu madde ile uyumlu olarak kabul edilecektir.
- 5- Paragraf (1) de bahsi geçen, paragraf (4) de bulunmayan önlemler ve bunlarda yapılacak her türlü değişiklikle ilgili olarak :
 - a) Taraflar Grubu, bu madde uyarınca kabul edilen önlemlerden kaynaklanan durumları anlaşma tarafının taahhütleri açısından bu anlaşma ile ilgili konular olarak değerlendirecektir.
 - b) Taraflar Grubu, IMF'den paragraf (1) de bahsi geçen koşullar ve önlemlerin paragraf (2) de belirlenenlerle uyumlu olup olmadığı hakkında bir değerlendirme yapmasını isteyecektir. IMF tarafından bu yönde yapılacak her türlü yorum Taraflar Grubunca kabul edilecektir.
 - c) IMF herhangi bir önlemin bu maddedeki hükümlere ters düşüp düşmediğini belirlemediği sürece önlemin onaylanması veya reddedilmesi Taraflar Grubunun inisiyatifine bırakılacaktır. Taraflar Grubu bu amaca uygun prosedürler çıkaracaktır.
- 6- Anlaşma tarafları, IMF ile, bu madde hükmünde oluşturulacak prosedürlerin tetkiki sırasında IMF'nin bu konudaki rolüne ilişkin mutabakat sağlayacaklardır.
- 7- Paragraf (1) de bahsi geçen ve IMF tarafından onaylanacak, belirlenecek ya da IMF veya Taraflar Grubunca bu madde hükümleri ile uyumlu olup olmadığı kontrol edilecek olan önlemler ve bunlarla ilgili değişiklikler uzlaşmazlık çözüm mekanizmasına konu edilemeyecektir.

Ek Hüküm :

Bu madde veya madde ... uyarınca bir uzlaşmazlığın söz konusu olması halinde, bir uzlaşmazlık çözümü Paneli IMF'den alınan önlemlerin Anlaşma maddelerine uygun olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme isteyecektir. IMF tarafından yapılacak her türlü değerlendirme Panel tarafından kabul edilecektir.

VII. FİNANSAL HİZMETLER

TEDBİR KAPSAMINDAKİ HÜKÜMLER

- 1- Bu anlaşmanın herhangi bir hükmüne dayanarak, bir anlaşma tarafının yatırımcıları, Banka mudilerini, poliçe sahiplerini veya finansal hizmetler ifa eden bir Şirketin borcu ile bağlantılı bir rehin işleminden sorumlu kişileri korumak da dahil olmak üzere finansal hizmetlerle bağlantılı, veya kendi mali sistemini bütünleştirmek ve istikrara kavuşturmak amacı ile tedbir anlamındaki önlemleri almaktan engellenmeyecektir.
- 2- Yukarıda (1) maddede sözü edilen önlemlerin bu anlaşma hükümlerine uygun olmaması halinde, bu durum anlaşma tarafının bu anlaşmaya bağlı taahhüt veya yüklenimlerini yerine getirmekten kaçınması anlamında kullanılmayacaktır.

DÜZENLEMELERİN KABULÜ

- 1- Bir anlaşma tarafı, başka bir anlaşma tarafının veya anlaşmaya taraf olmayan herhangi bir ülkenin Anlaşma tarafının finans hizmetleri ile ilgili hükümlerin nasıl uygulanacağını belirlenmesinde alacağı tedbir önlemlerini kabul edecektir.. Bu kabul, bir harmonizasyon veya aksi durumda diğer anlaşma tarafı ya da anlaşmaya taraf olmayan bir ülke ile yapılan bir düzenleme veya bir anlaşmaya bağlı olabilecek ya da özerk bir şekilde ayarlanabilecektir.
- 2- İster gelecekte isterse hali hazırda Paragraf (1)de bahsi geçen bir düzenleme ya da anlaşmaya taraf olan bir anlaşma tarafı, diğer ilgili anlaşma taraflarının bu tip bir düzenleme uygulama, gözetime eş değer koşullar altında, bu anlaşma veya düzenlemeye girmek için veya bunlarla benzer koşullarda olan bir anlaşma üzerine yapacağı müzakerelerde yeterli fırsatları tanıyacaktır. Ve mümkün olduğu kadar anlaşma veya düzenleme taraflarının arasındaki bilgi paylaşımına ilişkin prosedürlere

uyacaktır. Bir anlaşma tarafının bu kabulü özerk bir şekilde ayarlaması halinde, bu anlaşma tarafı diğer anlaşma taraflarının mevcut koşulları göstermeleri için makul fırsatlar sağlayacaktır.

YETKİ PROSEDÜRLERİ

- 1- Herbir anlaşma tarafının düzenleme yetkisine sahip makamları bir finans kurumunun işlemleri veya bununla ilgili bir yatırımla bağlantılı başvuruların tamamlanması için ilgili kişilerin taleplerini geçerli kabul edecektir.
- 2- Bir başvuru talebi halinde düzenleme yapma yetkisine sahip mercii başvuruda bulunan kişi veya kurumu başvurusunun durumu hakkında bilgilendirecektir. Eğer yetkili mercii başvuruda bulunan taraftan ek bilgi talep edecek olursa, bu talebi gecikmeksizin başvuruda bulunana iletacaktır.
- 3- Düzenleme yapma yetkisine sahip bir makam, başka bir anlaşma tarafının bir finans kurumu veya bir finans kurumunun bir yatırımcısının tamamlanmış bir başvurusuna ilişkin idari bir kararı (120) (180) gün içerisinde alacak **(Bunun anlamı, yabancı finans kurumlarının başvuru tarihinden itibaren 120 veya 180 gün içerisinde faaliyete geçebilmeleridir.)** ve kararı süratle başvuruda bulunana iletacaktır. Bir başvuru, (ilgili tüm duyurular) ve gerekli tüm bilgiler alınana kadar tamamlanmış kabul edilmeyecektir. (180) veya (120) gün içinde pratik nedenlerden ötürü karara varmanın mümkün olmadığı durumlarda, düzenleme yapma yetkisine sahip olan makam durumu gecikmeksizin başvuru sahibine iletcek ve makul bir süre içerisinde kararın alınmasını sağlayacaktır.

ŞEFFAFLIK

Bu anlaşmanın hiçbir hükmü bir anlaşma tarafının

- a) Finans kurumlarının bireysel müşterilerinin hesaplarına ve mali olaylarla bağlantılı bilgilere ulaşması için izin almasını veya
- b) Yürürlükteki yasalara sekte vuracak herhangi bir açıklama yapmak, veya gizli ya da patent hakkı kapsamındaki bilgileri açığa çıkarmak veya bunun yapılmaması halinde kamu yararının zedelenmesi veya belli kurumların yasalardan gelen ticari çıkarları aleyhine haksız bir durum yaratılmasının söz konusu olacağı hallerde gerekli bilgilere ulaşması için izin almasını gerektirmeyecektir. (**Bu hüküm ile, yeni ve daha net, açık gereklere sınırlama getiriliyor, çünkü burada belirlenen koşullar dışında bir durum yaşandığında anlaşma tarafının bilgilere ulaşmasına izin verilmeyecektir. Bu da tam anlamı ile şeffaflık – karşıtı bir uygulamadır.**)

BİLGİ İŞLEM VE BİLGİ TRANSFERİ

1- Hiçbir anlaşma tarafı, finansal işlemlere ilişkin bilgi-işlemin veya bilginin bir anlaşma tarafının ülkesi dışına transfer edilmesini engelleyici önlemler almayacaktır. Bu transferler içinde ekonomik içerikli data da bulunmaktadır ve bu tip bir mali bilgi veya bilgi-işlem transferinin söz konusu olabilmesi için bu bilgilerin :

- a) Bir anlaşma tarafının ülkesindeki başka bir anlaşma tarafı ülkenin bir yatırımcısının yatırımı olan bir finans kurumunun olağan işlerinin yürütülmesi için gerekli olması; veya
- b) Bir anlaşma tarafının ülkesindeki başka bir anlaşma tarafının yatırımcısının yatırımı olan bir finans kurumunca yapılacak bir alış veya satışla bağlantılı olması gerekmektedir.Söz konusu bu bilgilerin kapsamı :

- i)Mali bilgi-işlem hizmetleri veya ;
- ii)Üçüncü şahıslar tarafından veya onlara sağlanan bilgiler de dahil olmak koşulu ile finansal bilgiler

- 2- a)Paragraf (1) deki hiçbir şey, finans kurumunun raporlama ihtiyacı ve rapor tutma konusundaki taahhütlerini yerine getirmesini etkilemeyecektir; veya
b)Bir anlaşma tarafının kişisel bilgileri saklı tutma ve bireysel hesaplar ile kayıtların gizliliğini koruma hakkını kısıtlamayacak ve bu tip haklar bu anlaşma hükümlerini yanıltmak amacı ile kullanılmayacaktır.

BAĞIMSIZ DÜZENLEME YAPMA YETKİSİNE SAHİP KURULLAR İLE BİRLİKLERİN ÜYELİĞİ

Bir anlaşma tarafınca, kendi ülkesindeki başka bir anlaşma tarafının bir finans, menkul kıymetler, türev piyasaları, takas şirketleri veya diğer birlik ve kurumlarındaki yatırımcılarının yatırımlarına anlaşma tarafının kendi finansal kurumlarına tanıdığı koşullara eşit koşullarla hizmet sağlamak amacıyla her hangi bir bağımsız düzenleme yapma yetkisine sahip kurula üyelik, katılım veya giriş söz konusu olduğunda veya anlaşma tarafının bu kurumlara finansal hizmetlerde öncelik, ayrıcalık veya avantajlar sağlaması durumunda anlaşma tarafı bu kurumların bu tip yatırımlara ulusal muamele prensibinin uygulanmasını sağlayacaktır. **(Borsa ve benzeri kurullara üyelikte ulusal muamele talep ediliyor)**

ÖDEMELER VE TAKAS SİSTEMLERİ / NİHAİ ALACAKLI

- 1- Ulusal muameleyi düzenleyen hüküm ve koşullara bağlı olarak **her bir anlaşma tarafı, başka bir anlaşma tarafının** yatırımcılarına ait kendi ülkesinde kurulmuş olan finans kurumlarının, kamu kurumlarınca işletilen takas ve ödeme sistemlerine girebilmelerini sağlayacak ve olağan işler kapsamındaki fonlama ve finanse etme amaçlı resmi yardımlardan yararlandıracaktır.

- 2- Bu anlaşmanın hükümleri ile anlaşma taraflarının nihai alacaklısına yardımlardan yararlanma hakkının verilmesi niyetlenmemektedir.

UYUŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ

(Bu bölüm ile ilgili hükümler henüz askıdadır)

Yatırımcıdan Devlete işleyen uyuşmazlık çözümüne konu olacak belli finansal meselelerin belirlenmesi

FİNANSAL KONULARLA İLGİLİ UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM KOMİSYONUNUN OLUŞUMU

Finansal meselelerle ilgili uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili komisyonlarda bu konular üzerinde özel uzmanlık bilgisine sahip kişiler görev yapacaktır.

FİNANSAL HİZMETLERİN TANIMLANMASI

Tüm sigorta ve sigorta bağlantılı hizmetleri de kapsayacak bir biçimde finans hizmetleri ile tüm bankacılık ve tüm diğer finans hizmetleri bu kapsama dahildir (Finansal değerlerle ilgili sigortacılık işlemleri hariç). Faaliyetlerin detayları ise :

Sigorta ve sigorta ile bağlantılı hizmetler

i) Ek sigortayı da içine alacak şekilde Doğrudan sigorta

A) Yaşam,

B) Yaşam-dışı

ii) Reasürans ve trete reasürans

iii) Broker'lık ve acentalık gibi Sigorta aracılığı

iv) Sigortacılığa yardımcı –yan hizmetler, danışmanlık, aktüeryal, risk değerlendirme ve hasar talep hizmetleri

Bankacılık ve diğer finansal hizmetler (Finansal kıymetlerle ilgili sigortalama hariç)

- v) Devletten mevduat ve diğer geri ödenebilir fonların kabulü
- vi) Tüketici kredileri, ipotek kredileri, factoring ve ticari işlemlerin finansmanı da dahil olmak koşulu ile her çeşit ödünç verme
- vii) Finansal Kiralama (Leasing),
- viii) Kredi, harcama ve borçlanma kartları ile seyahat çekleri ve banka poliçeleri
- ix) Garanti ve taahhütler
- x) Kendi hesabına ister bir değişim işlemi, isterse bir karşı piyasa üzerinde işlem yapma veya müşterileri hesabına işlem yapma ya da :
- A) Para piyasası enstrümanları (Çek, tahvil, mevduat sertifikası dahil)
- B) Döviz işlemleri
- C) Futures ve options dahil fakat sadece bu iki enstrümanla sınırlı kalmayacak bir şekilde türev piyasası işlemleri
- D) Değişim oranı ve faiz oranına endeksli, swaps, forward oranları ile ilgili sözleşmeler benzeri finans enstrümanları
- E) Devredilebilir menkul kıymetler
- F) Değerli külçeler dahil olmak koşulu ile diğer ciro edilebilir enstrümanlar ve finansal varlıklar
- (xi) Aracılık etme ve ister kamu ister özel olsun bir kurum olarak yer alma ve bu tip konularla bağlantılı hizmetlerin hükümlerine dahil olmanın da aralarında bulunduğu her çeşit menkul kıymet konularında katılım
- (xii) Para simsarlığı
- (xiii) Portföy ya da nakit yönetimi, toplu yatırım yönetiminin her çeşidi, emeklilik fonlarının yönetimi, emanete alma, depozit etme ve mutemet hizmetleri
- (xiv) Aralarında menkul kıymetler, türev kıymetleri ve diğer ciro edilebilir enstrümanların da bulunduğu Finansal varlıklar için Anlaşma yapma ve takas hizmetleri
- (xv) Tüm finansal bilginin ve mali bilgi-işleminin ve diğer mali hizmet sağlayıcıları tarafından sağlanan bağlantılı yazılımının transfer edilmesi ve tedarik edilmesi
- (xvi) Paragraf (v) ila (xv) arasında belirtilen tüm faaliyetlerle ilgili, aralarında kredi kefaleti ve analiz, yatırım ve portföy araştırması ve

kazanımlar hakkında ve şirket yeniden yapılanması için danışma ve stratejinin de bulunduğu danışmanlık, aracılık ve diğer yan finans hizmetleri. **(Hukuk müşavirliği, mali müşavirlik ve her tür danışmanlığı kapsıyor)**

VIII. VERGİ

- 1- Bu anlaşmanın -aşağıdaki 2-5 paragraflarında yer alan hükümleri dışında- hiçbir hükmü vergi kanunlarına uygulanmayacaktır.
- 2- Madde ... (Kamulaştırma) ile ilgili hüküm vergi konularına uygulanacaktır.
- 3- Madde(Şeffaflık) vergi konularına uygulanacaktır. Ancak bu anlaşmanın hiçbir hükmü bir anlaşma tarafının vergi gizliliği kapsamındaki veya ülke yasalarındaki gizliliği korumaya yönelik idari uygulama veya herhangi bir diğer hükme ilişkin bilgiye ulaşmak için izin almasını gerektirmeyecektir. Tanımlanan bu bilgi, aşağıdakileri kapsamaktadır :
 - a) Hükümetler ve yatırımcılar arasındaki vergi ile ilgili herhangi bir anlaşma veya düzenleme doğrultusunda değiştirilen veya kapsam içine alınan bilgiler;
 - b) Bir yatırımcının, Hükümetle arasındaki bilgi alışverişi de dahil olmak koşulu ile, vergi ile bağlantılı uluslar arası bir anlaşmanın yorumlanması veya uygulanmasıyla ilgili olarak bir yabancı Hükümetle yapılmış olan herhangi bir anlaşma doğrultusunda olan bilgiler
 - c) Bir yatırımcının kimliği ile ilgili veya herhangi bir ticari, sanayii, iş'le ilgili veya profesyonel sır veya ticari süreçle ilgili bilgiler
 - d) Uluslararası üst kuruluşların çalışmaları sırasında, bir Hükümetin Vergi anlaşmaları kapsamındaki görüşmelere veya kısmen ya da tamamen vergi konusu ile bağlantılı veya herhangi bir uluslar arası anlaşmaya uygun olarak katılımı ile ilgili bilgiler
 - e) Vergi kaybı veya vergi ödemekten kaçınma konularına yardımcı olabilecek bilgilerin açığa çıkması veya vergi ile bağlantılı başvuruların karara bağlanmasına veya

kovuşturma ya da yürürlüğe koyma veya takdir ve değerlendirme üzerine etki edebilecek bilgilerin açığa çıkarılması.

- 4- (Devletten Devlete işleyen uyuşmazlık çözümüne ilişkin madde (C)) hükümleri ile (Yatırımcıdan devlete işleyen uyuşmazlık çözümüne ilişkin madde (D) hükümleri sadece bu maddenin 2 veya 3. Paragrafında belirlenen bir uyuşmazlığa uygulanacaktır.
- 5- Bu maddenin amaçları açısından :
 - a) Yetkili bir vergi mercii diyerek, vergiden sorumlu Bakanlık veya Bakan veya onlar tarafından yetkilendirilmiş temsilcileri kast edilmektedir.
 - b) “ Vergi önlemleri”, aşağıdakilerden oluşmaktadır :
 - i) Anlaşma tarafının vergi yasaları ile bağlantılı hükümler veya bunların politik alt fıkraları veya bunlar bağlamındaki yerel bir mercii veya anlaşma tarafının vergi ile ilgili idari uygulamaları; ve
 - ii) Çifte vergilendirmeden kaçınmak için, bir anlaşmanın vergi ile ilgili hükümleri veya anlaşma tarafı açısından bağlayıcılığı olan her hangi bir uluslar arası düzenleme veya anlaşmanın hükümleri

Bu amaçlar doğrultusunda vergi hükümleri. doğrudan vergiler, dolaylı vergiler ve sosyal güvenlik katkılarını kapsayacak bir şekilde dikkate alınacaktır. (**Kanada Hükümeti sosyal güvenlik katkı paylarının vergi ile ilgili hükümlerden çıkarılmasını talep etmiştir ancak, alınan karar aksi yönde olmuştur.**)

IX. ÜLKE ÖZELİNDEKİ MUAFİYETLER

(**Bu madde tümü ile hiçbir bağlayıcılığı olmayan bir içeriktedir**)

- A-** Madde X (Ulusal muamele), Madde Y (En çok kayırılan ülke), (Madde Z, ..., ..., ve Madde ...) hükümleri aşağıda (a) ve (b) fıkralarında belirtilen hükümlere uygulanmayacaktır.

- a) Anlaşmanın ek (A) bölümüne konan, bir anlaşma tarafınca kendi programlarında var olan anlaşma ile uyumsuz her hangi bir hüküm belli oranda sürdürülür veya kendi iç hukuk sisteminde derhal yenilenir. **(Bu hüküm sadece ülkelerin daha önce var olan yasalarının diğer ülkeler tarafından kabul edilen hükümlerine uygulanabilecektir)**
- b) Anlaşmaya uymayan, alt paragraf (a) bahsi geçen her hangi bir hükme belli oranda getirilecek bir değişiklik, bu hüküm ile madde (X), Madde (Y) ve (Madde Z, Madde ...) arasındaki değişiklikten hemen önce var olan uyumsuzluğu, artıracak nitelikte olmayacaktır.

ÜLKELERE ÖZEL MUAFİYETLERİN LİSTELENDİĞİ, ANLAŞMANIN EK (A) BÖLÜMÜ :

- 1- Bir anlaşma tarafının programı, [bu anlaşmanın ülkelere özel muafiyetlerin listelendiği] ve Ulusal muamele(Madde X), en çok kayrılan ülke(Madde Y), veya madde Z, veya Madde ... hükümlerinin gerektirdiği yüklenimlerle uyum içersinde olmayan mevcut hükümler ile ilgili olarak uyumsuz olan bu hükümlerin uyumsuzluğunun azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması yönünde bulunacağı her hangi bir taahhüt ile birlikte belirlenecektir. **(Anlaşmada “Roll Back” deyimi ile geçen bu hükümde geçen “veya Madde Z, veya Madde” bölümü bu hükmün kapsamının genişletilebileceğini göstermekte olup; muafiyetlerin ancak belirli bir süre için ve gerekli uyum yasalarının çıkarılması yönünde bulunulacak taahhütlere bağlı olarak kabul edilebileceğini, asla uzun süreli olamayacağını anlatmaktadır.)**
- 2- Her bir muafiyette, aşağıdaki unsurlar belirtilecektir :
 - (a) Muafiyetin geçerli olacağı spesifik sektör, genel sektöre göndermede bulunacak
 - (b) Muafiyetin geçerli olacağı alt sektör ise spesifik sektöre göndermede bulunacaktır.

- (c) Her bir muafiyet için, yüklenimler Paragraf (1)de bahsi geçen MAİ hükmüne göre belirlenecektir.
Alınacak muafiyet için sürdürülmesi gereken yasa hükmüne Hükümetin hangi düzeyinde karar verileceğini, Hükümet makamları belirler
- (d) Muafiyetin hukuki mesnedinin bir yasa mı, yoksa bir düzenleme mi, yoksa bir tüzük mü, yoksa bir kararname mi, yoksa bir başka şekil mi olacağını ilgili hükmün yetkili mercii veya hukuki bir mercii belirler.
- (e) Hükmün yazılı ifadesinde alınacak muafiyetin bu anlaşmaya uymayan boyutları, bunları azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak yönünde yapılacak taahhülle birlikte yer alacaktır.
- (f) [Motivasyon veya maksat, söz konusu hüküm açısından gerçekçiliği belirler.]

3- Bir muafiyetin yorumlanmasında (a) dan (f) ye kadar olan unsurlar dikkate alınacaktır. Söz konusu hükümdeki uyumsuzluk ile gösterilen yetkili mercii ve diğer unsurlar arasında bir çelişki olması durumunda muafiyetin yetkili mercii tarafından belirtilen uyumsuzluk esasları kabul edilecektir. Buna karşın bu hükmün uyumsuzluğu eğer hukuki dayanaklarda belirlenen sınırları aşılırsa bu durumda, diğer unsurlar geçerli sayılacaktır.

X. DİĞER ULUSLAR ARASI ANLAŞMALAR İLE BU ANLAŞMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

IMF ile yapılan anlaşmanın hükümlerine bağlı yüklenimler :

Bu anlaşmanın hiçbir hükmü, anlaşma taraflarının IMF ile yaptıkları anlaşma maddelerinin değiştirilmesi olarak dikkate alınmayacaktır. (**Bu hüküm ile IMF'ye MAİ anlaşması üzerinde üstün bir statü tanınmış oluyor**)

OECD TARAFINDAN BEİRLENEN ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERE İLİŞKİN STANDARTLAR

1- Aşağıdaki metin taslağı MAİ ile Çok uluslu şirketlere ilişkin standartların birleştirilmesi suretiyle oluşturulmuştur.

1. OECD'nin Çok Uluslu Şirketlere ilişkin olarak belirlediği standartlar Ek (xx)de yer alacaktır.
2. OECD'nin çağrısı ile, anlaşma tarafları söz konusu standartlara katılıma [özendirilecek] ve böylece standartların revizyonu, yorumlanması, berraklaştırılması, uygulamasına ilişkin işbirliği geliştirilmiş ve anlaşma tarafları ile OECD üyeleri arasında söz konusu standartların belirlendiği çalışmada yer alan konular üzerinde fikir birliği oluşmasına yardım edilmiş olunacaktır. **(MAİ ülkelerinin bu standartlara zorunlu olarak uyup, uymayacağı henüz karara bağlanmadığı için “özendirilecektir” kelimesi parantez içinde yazılmaktadır.)**
3. Anlaşma tarafları söz konusu standartlarla ilgili tüm meselelere ilişkin olarak ilgili taraflar ve OECD üyeleri arasında görüşmeler yapma, araştırmalarda bulunma, standartları daha da geliştirme amaçları ile kendi aralarında ulusal ilişki merkezleri oluşturacaklardır. İş çevreleri, işçi örgütleri ve diğer ilgili taraflar bu faaliyetler hakkında bilgilendirilmelidir. **(Sadece bir temenni)**
4. Standartların ekleri, anlaşmanın uygulaması veya yorumlanması konusunda, uyuşmazlık çözümü de dahil olmak koşulu ile MAİ anlaşmasından üstün olmayacaktır. **(Bu madde ile standartların yer aldığı OECD çalışmasının, MAİ kadar bağlayıcılığın olmayacağı belirtiliyor)**

II- Çeşitli delegasyonlar, aşağıda verilen ilave metnin, taraflar grubuna birleştirilmiş metnin XI. Bölümü, 2. Paragrafında verilen yetkilerin belirtildiği listeye eklenmesini önermişlerdir :

(e) Anlaşmanın nihai metninde, Madde (xx) de belirtilen standartların OECD nezdinde yapılacak değişikliklere göre revize edileceğinin belirtilmesi

- III- Son olarak delegasyonlar, standartlardan hemen önce ek (3) de yer alacak bir taslak metin oluşturdular. Söz konusu metin aşağıdadır :
- Aşağıdaki Çok Uluslu Şirketlere ilişkin standartlar katılımcı Hükümetlerin, kendi ülkelerinde iş yapacak çok uluslu şirketler için ortak önerisidir. Anlaşma tarafı hükümetlerin amacı, çok uluslu şirketlerin gittikleri ülkenin politikaları ile uyum içersinde çalışmalarına yardımcı olmaktır. Standartlar, aralarında genel politikalara ilişkin öneriler, bilginin açığa çıkarılması, rekabet, finans, vergi, istihdam ve endüstriyel ilişkiler, çevre koruma, bilim ve teknolojinin de bulunduğu bir kapsamda olacaktır. Bu standartlar, OECD'nin 21 Haziran 1976 da değiştirilen “Çok Uluslu Şirketler ve Uluslar arası Yatırımlara ilişkin OECD deklarasyonunun bir parçasıdır.

XI. UYGULAMA VE İŞLEYİŞ

Hazırlık Grubu

(Nihai yasada yer alacak metin)

- 1- Nihai yasadaki imza sahipleri ve Anlaşmayı imzalayanlar bir “Hazırlık Grubunda” bir araya geleceklerdir. Nihai yasayı imzalayan bir taraf, eğer anlaşmayı imzalamayı başaramazsa bu toplantılara uygun kişileri atayacaktır.
- 2- Hazırlık grubundaki imzacı taraflar
 - (a) Anlaşmanın yürürlüğe konması ve taraflar grubunun kurulması hazırlıklarına katılacaktır
 - (b) Nihai yasanın imzalayıcılarından olmayan ülkelerle görüşmelerde bulunacaktır
 - (c) Nihai yasanın imzalayıcılarından olmayan, fakat ilgi gösteren ülkelerin anlaşmaya taraf olmaları için müzakereler yürütecektir. **(Bu metin ilk kez OECD’de hazırlandığı ve bu örgütün sadece 29 üyesi olduğu için, bu hükümle dünyadaki diğer az gelişmiş ülkelerin de kapsam içine alınması amacıyla bu hüküm getirilmiştir)**

- 3- Katılımcı imzacılar kendi aralarında bir başkan seçecek ve bu başkan da kişisel kapasitesinin el verdiği ölçüde hizmet edecektir. **(Başkana tanınan yetkiler sınırsız, kapasite yeterliği tümü ile müphem bir kavram).** Toplantılar katılımcı imzacıların kendi belirleyecekleri kural ve yöntemlerle kararlaştırılacakları sıklıkta yapılacaktır.
- 4- Aksi sağlanmadığı takdirde **(Yani, konsensusa ulaşmanın mümkün olmadığı durumlar hariç tutulmak koşulu ile),** Hazırlık grubu toplantı kararları konsensus ile alınacaktır. **(Bu hükümdeki istisna, yani belirsiz bir koşula bağlama, hükmü tamamen esnek bir konuma getirmektedir.)**
- 5- Madde (4) de alınan kararlar, özel bir sorunu veya farklı bir konu kategorisini farklı bir yöntemle oylamaya ilişkin bir kararı da içerebilir. **(Bu hüküm ile oylama konusu tamamen kuralsızlaştırılıyor)**
- 6- Konsensus ile karar alınmadığı durumlarda, kararlar imzacıların (2/3 veya) (3/4) oy çoğunluğu ile alınabilir. **(Bu hüküm ile madde (4) de belirtilen oylama yöntemi tümüyle ihtiyari hale getiriliyor)**
- 7- Madde (6) nın gerekleri aşağıda belirtilen kararlara uygulanmayacaktır :
 - (a) Madde (5) de belirlenen kararlar; [ve]
 - (b) Madde (...) de [konsensus veya] [oy çoğunluğu ile] [veya ... ile] alınacağı belirtilen kararlar
- 8- Avrupa Topluluğunun kendi oy hakkını kullandığı durumlarda, bu anlaşmaya taraf olan kendi üye ülkelerinin sayısına eşit sayıda oy hakkına sahip olacaktır. Avrupa topluluğu ve bu anlaşmaya taraf olan üye devletlerin oy sayıları hiçbir durumda kendi sayılarını aşamayacaktır.

TARAFLAR GRUBU

- 1- Anlaşma taraflarının katılımı ile oluşturulacak bir “Taraflar Grubu” kurulacaktır.
- 2- Taraflar Grubu, anlaşmanın işleyişine yardımcı olacaktır. Taraflar grubu bu bağlamda;
 - (a) Bu anlaşmada altına imza atılmış olan fonksiyonlarını yerine getirecektir;
 - (b) [Bir anlaşma tarafının talebi halinde bu anlaşmanın uygulaması veya yorumlanmasında [konsensus ile] konuya netlik kazandıracaktır.]
 - (c) Anlaşmanın işleyişini etkileyebilecek her türlü konuyu dikkate alacaktır
 - (d) Görevini tam olarak ifa edebilmek için gerektiğinde diğer faaliyetlerde de bulunacaktır.
- 3- Paragraf (2) de belirtilen fonksiyonların ifa edilmesinde, Taraflar Grubu resmi kurumlar veya Sivil Toplum Kuruluşları veya kişiler ile görüşmeler yapabilecektir. **(Bu görüşmeleri yapmak zorunda değil, eğer isterse yapacak)**
- 4- Taraflar Grubu kendine, kapasitesi oranında hizmet edecek bir başkan seçecek. Toplantılar, sıklığı Taraflar Grubunca belirlenecek periyotlarda düzenlenecek. Grubun kendi kural ve prosedürleri yine Taraflar Grubunca tespit edilecek.
- 5- Aksi sağlanmadığı sürece Taraflar Grubu, kararları konsensus ile alacaktır. Bir anlaşma tarafı konsensustan kaçınabilir ve konsensus dışında bir öneride bulunabilir.
- 6- Madde (5) çerçevesinde alınan kararlar özel bir sorunu veya farklı bir konu kategorisini farklı bir yöntemle oylamaya ilişkin bir kararı da içerebilir. **(Madde (5) de zaten istisnaları belirtilmiş ve kuralsız hale getirilmiş olan oylama konusundaki esneklik, bu madde ile sağlama almıyor.)**
- 7- Konsensus ile bir karara varılamayan durumlarda, kararlar anlaşma taraflarının (3/4 veya) (2/3) oy çokluğu ile alınacaktır.
- 8- Madde (7) aşağıda belirtilen kararlara uygulanmayacaktır :

- (a) Madde (6) çerçevesinde alınan kararlar;
- (b) Konsensus ile alınacak olan Madde (...) kapsamındaki kararlar
- (c) [Konsensus ile], [Konsensusa ulaşamama durumunda tarafların 3/4 oy çokluğu ile][Konsensusa ulaşamama durumunda tarafların 2/3 oy çokluğu ile] madde (...) kapsamında alınacak kararlar
- (d) [Konsensus], toplam katkının en az 2/3'ü kadar katkıda bulunan tarafların [3/4 oy çokluğu], [2/3 oy çokluğu] ile alınan ve bütçe meseleleri ile ilgili kararlar

- 9- Taraflar Grubuna bir Sekreteryaya tarafından yardım edilecektir.
- 10- [Taraflar Grubu ve Sekreteryanın masrafları Taraflar Grubunca yapılan paylaşım ve bu konuda alınan karara uygun olarak Anlaşma Taraflarınca karşılanacaktır.]
- 11- Avrupa Topluluğunun kendi adına oy kullandığı durumlarda, Topluluğun oy hakkı bu anlaşmaya da taraf olan ülke sayısı ile sınırlı olacaktır. Avrupa Topluluğunca kullanılan oy hakkı sayısı hiçbir durumda, A.T'nin bu anlaşmaya taraf olan ülkelerinin sayısını aşamayacaktır.

XII- NİHAİ HÜKÜMLER

İMZA AŞAMASI

Bu anlaşma, nihai yasanın imza tarafları için, [...] tarihine ve müteakiben her hangi bir Devlet ya da bu anlaşma kapsamındaki konularda tam yetki ile donatılmış, anlaşma imzacıları ile arasındaki daha önce mutabık kalınmış olan hükümlere ilişkin yüklenimleri yerine getirebilecek ve bunu yapmaya istekli olan ayrı gümrük bölgeleri tarafından yürürlüğe konulana kadar imzaya açık olacaktır. **(Bu hüküm uyarınca, anlaşmaya dahil olmak isteyen yeni taraflar, ancak tüm mevcut imzacılar tarafından kabul edilmesi koşulu ile anlaşmaya imza atabilecekler)**

ONAYLAMA VE YÜRÜRLÜĞE KOYMA

Nihai Yasada :

- 1- Bu nihai yasanın imzacı tarafları, Anlaşmayı, kendi ülkelerindeki prosedürler doğrultusunda onaylanması görüşünden hareketle kendi ülkelerinin yetkili makamlarının görüşüne sunma konusunda mutabıktırlar.
- 2- Bu nihai yasanın imzacı tarafları, yasayı [...] tarihine kadar veya bu tarihi müteakiben mümkün olan en erken tarihte yürürlüğe koyma görüşünden hareketle, anlaşmanın tüm imzacı taraflarca onaylanmasına duyulan istek konusunda hemfikirdirler.

MAİ' de :

- 3- [...] tarihini aşmayacak bir şekilde bu Anlaşmayı imzalayan taraflar ilgili konuların ve anlaşmanın yürürlüğe gireceği tarihi belirlemek üzere bir araya geleceklerdir. Kararlar imzacılar arasındaki [konsensus], [2/3 oy çokluğu] ile alınacaktır. **(Bu hükmün yazılımı sırasında oy çokluğunu bölümüne 3/4 oranının da eklenmesi üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmış ancak bu oran metne eklenmemiştir.)**
- 4- Bu anlaşma, imzacı tarafların bu anlaşmayı kabul ettikleri tarihin belirlendiği madde 3 uyarınca, anlaşma taraflarınca belirlenecek tarihte yürürlüğe girecektir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi sonrasında gerçekleşecek bir onay, onay depozitosunu takip eden 30. güne kadar yürürlüğe girecektir.

GİRİŞ :

- 1- Bu anlaşma, bütün Devletlere, Bölgesel Ekonomik Birleşme Örgütlerine ve kendi ile anlaşma tarafları arasında mutabık kalınan yüklenimleri, taraflar grubu üzerinden, yerine getirme yeterliğine ve arzusuna sahip, bu anlaşma kapsamındaki

konuların yürütülmesinde tam yetki ile donatılmış her hangi bir ayrı gümrük alanına açık olacaktır.

- 2- Giriş ilişkin kararlar, taraflar grubunca alınacaktır.
- 3- Giriş, giriş hükmünün depozite bağlanmasını izleyen 30. Güne kadar yürürlüğe konacaktır.

UYGULANAMAZLIK :

(Bu, anlaşmanın mevcut taraflarına, diplomatik ilişkilerinin iyi olmadığı yeni bir ülkeye giriş izni verilmesinden kaçınma olanağı verme amacı ile bütün anlaşmalara konan standart bir “anlaşma dilidir”. Böylece bu tip bir ülkenin girişinin tümüyle bloke edilmesinin önüne geçilmiş olur.)

Bu anlaşma, bir yeni giriş konusunda taraflardan birinin rızası olmadığı takdirde, kabul eden herhangi bir taraf ve her hangi bir anlaşma tarafı arasında uygulanmayacaktır.

İNCELEME :

Taraflar Grubu, anlaşmayı kendi belirlediği zamanlarda gözden geçirebilir.

DÜZELTME, DEĞİŞİKLİK :

Her hangi bir anlaşma tarafı, Taraflar Grubuna Anlaşmada bir değişiklik yapılması önerisinde bulunabilir. Taraflar Grubunca kabul edilecek bir değişiklik, tüm tarafların kabulüne ilişkin bir hükmün depozitini takiben veya Taraflar Grubunun değişikliği yaptığı tarihte onayladığı bir zamanda yürürlüğe girecektir.

OECD’NİN ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER İÇİN BELİRLEDİĞİ STANDARTLARIN REVİZYONU :

Standartlara ilişkin değişiklikler, imza aşamasından önce her hangi bir anlaşma tarafınca yapılabilecek tek taraflı bir açıklama ile gündeme gelir :

Standartların değiştirilmesi durumunda, değişikliğin kabulünün duyurulmasını takip eden 180 gün içerisinde aksi bir deklarasyonda bulunulmadıkça Ekler de buna göre değiştirilecektir.

Veya

Standartların değiştirilmesi durumunda, anlaşma tarafınca yapılan bildirim doğrultusunda Ekler değiştirilecektir.

ANLAŞMADAN GERİ ÇEKİLME

- 1- Bir anlaşma tarafı bu anlaşmanın yürürlüğe girişinin beşinci yılından itibaren istediği zaman anlaşmadan çıkma yönündeki talebini yazılı olarak bildirebilir.
- 2- Bu tip bir ayrılma, yazılı başvurunun alınmasını takip eden 6 ay sürede veya anlaşmadan ayrılmaya ilişkin bildirimde belirtilmiş olan daha geç bir tarihte yürürlüğe konacaktır. Eğer bir anlaşma tarafı anlaşmadan ayrılacak olursa; Anlaşma, diğer taraflar için yürürlükte kalmaya devam edecektir.
- 3- Bu anlaşmanın hükümleri, ayrılmanın bildirildiği tarihte mevcut olan yatırımlar için bu tarihten başlayarak 15 yıl süre ile uygulanmaya devam edecektir.

YARARLARIN REDDEDİLMESİ :

- A) [Yatırımcının anlaşma tarafı ile önceden görüşmesi ve bildirimde bulunmasına konu olmak koşulu ile] bir anlaşma tarafı Anlaşmanın bir yatırımcıya ve onun yatırımlarına tanıdığı

hakları, eğer bu yatırımcı onun yatırımı anlaşmaya taraf olmayan bir ülkeden ise ve bu yatırımcının anlaşma tarafının ülkesinde büyük ticari faaliyetleri bulunmuyorsa bu yatırımcıya tanımayabilir. (**ticari faaliyetin büyüklüğü konusunda herhangi bir ölçek getirilmediği için bu hükümle MAİ ‘den kaynaklanan faydaların anlaşmayı imzalamayan ülkelerin yatırımcılarına da sağlanması zorunluluğu getiriliyor.**) Veya,

- B) [Şeffaflık ile ilgili (XXX) no.lu madde ve Müzakereler ile ilgili (XXX) no.lu madde uyarınca önceden bildirimde bulunma ve görüşmeler yapmaya konu olmak koşulu ile bir Anlaşma tarafı, anlaşmaya taraf olmayan bir ülkenin bir yatırımı veya yatırımcısına, eğer bu yatırımcının ev sahibi ülkedeki ticari faaliyetleri büyük miktarlarda değilse MAİ hükümlerini uygulamayı reddedebilir.]

.....	1
MAİ	1
ANLAŞMASI ORJİNAL MÜZAKERE	1
METNİNİN TAM ÇEVİRİSİ VE YORUMU	1
I-GENEL HÜKÜMLER :	15
GİRİŞ :	15
DÜRÜST, ŞEFFAF VE ÖNCEDEN TAHMİN EDİLEBİLİR YATIRIM REJİMLERİNİN DÜNYA TİCARET SİSTEMİNİ TAMAMLAYACAĞINI VE ONU GÜÇLENDİRECEĞİNİ VURGULAMAKTADIRLAR ;	15
II- KAPSAM VE UYGULAMA	17
TANIMLAMALAR :	17
UYGULAMANIN COĞRAFİ KAPSAMI :	18
III- YATIRIMCILAR VE YATIRIMLARINA UYGULANACAK MUAMELE	19
ULUSAL MUAMELE VE EN ÇOK KAYRILAN ÜLKE İLKELERİ .	19
ŞEFFAFLIK	19
YATIRIMCININ VE KİLİT PERSONELİNİN GEÇİCİ GİRİŞİ, KALIŞI VE ÇALIŞMASI :	20
YÖNETİM KURULU ÜYELERİ, MÜDÜRLER VE ÜST DÜZEY YÖNETİCİLER İÇİN ULUSAL MUAMELE GEREĞİ:	22
İSTİHDAM GEREKLERİ :	22
PERFORMANS GEREKLERİ :	22
ÖZELLEŞTİRME :	24

TEKELLER/ KAMU İŞLETMELERİ / AYRICALIKLAR.....	27
HÜKÜMET MAKAMLARINCA DELEGE EDİLEN İŞLETMELER.	30
YATIRIM ÖZELLİKLERİ –	30
DÜZENLEMELERİN KABULÜ YETKİ PROSEDÜRLERİ ÖZERK	
KURULLARDA ÜYELİK	32
KAMU BORÇLARI ŞİRKET UYGULAMALARI TEKNOLOJİ VE	
ARAŞTIRMA/GELİŞTİRME	34
IV- YATIRIMLARIN KORUNMASI.....	35
1- GENEL MUAMELE :	35
2- KAMULAŞTIRMA VE TAZMİNAT :	36
3- ÇATIŞMALARDAN KORUNMA :	37
4- TRANSFERLER – SERMAYE HAREKETLERİ.....	38
5- BİLGİ TRANSFERİ VE BİLGİ İLETİŞİMİ.....	40
6- SUBROGATİON.....	41
7- MEVCUT YATIRIMLARIN KORUNMASI.....	41
V. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMLENMESİ :.....	42
DEVLETEN DEVLETE İŞLETİLEN PROSEDÜRLER –.....	42
YATIRIMCIDAN-DEVLETE İŞLETİLEN PROSEDÜRLER :.....	52
VI. MUAFİYETLER VE KORUYUCU HÜKÜMLER	62
GENEL MUAFİYETLER :	62
PARA VE DÖVİZ KURLARI DEĞİŞİM ORANLARININ	
TAKİBİNDEKİ İŞLEMLER.....	63
GEÇİCİ KORUMA HÜKÜMLERİ	64
VII. FİNANSAL HİZMETLER.....	66
TEDBİR KAPSAMINDAKİ HÜKÜMLER.....	66
DÜZENLEMELERİN KABULÜ	66
YETKİ PROSEDÜRLERİ.....	67
ŞEFFAFLIK	67
BİLGİ İŞLEM VE BİLGİ TRANSFERİ	68
BAĞIMSIZ DÜZENLEME YAPMA YETKİSİNE SAHİP KURULLAR	
İLE BİRLİKLERİN ÜYELİĞİ	69
ÖDEMELER VE TAKAS SİSTEMLERİ / NİHAİ ALACAKLI	69
UYUŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ.....	70
FİNANSAL HİZMETLERİN TANIMLANMASI	70
VIII. VERGİ	72

IX. ÜLKE ÖZELİNDEKİ MUAFİYETLER	73
ÜLKELERE ÖZEL MUAFİYETLERİN LİSTELENDİĞİ, ANLAŞMANIN EK (A) BÖLÜMÜ :	74
X. DİĞER ULUSLAR ARASI ANLAŞMALAR İLE BU ANLAŞMA ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	75
OECD TARAFINDAN BEİRLENEN ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERE İLİŞKİN STANDARTLAR.....	75
XI. UYGULAMA VE İŞLEYİŞ.....	77
TARAFLAR GRUBU	79
XII- NİHAİ HÜKÜMLER.....	80
İMZA AŞAMASI	80
ONAYLAMA VE YÜRÜRLÜĞE KOYMA	81
GİRİŞ :	81
UYGULANAMAZLIK :	82
İNCELEME :	82
DÜZELTME, DEĞİŞİKLİK :	82
OECD'NİN ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER İÇİN BELİRLEDİĞİ STANDARTLARIN REVİZYONU :	83
ANLAŞMADAN GERİ ÇEKİLME.....	83
YARARLARIN REDDEDİLMESİ :	83